NOVI NARKA!

Selma Zulić Šiljak
Bojana Mrkić

Impresum:

NOVINARKA

Autorice: Selma Zulić Šiljak, Bojana Mrkić

Dizajn i DTP: Vanja Lazić

Izdavač: Udruženje Umbrella, novembar 2026.

SADRŽAJ

O publikaciji "NOVINARKA".....4
Kristina Spajić Perić 10
Ines Baždalić.....24
Džana Brkanić.....36
Milanka Kovačević.....50
Gordana Katana.....62
Dalila Vojniković Dupanović.....76
Anisa Mahmutović.....88
Nikolija Bjelica Škrivan.....100
O autoricama.....112

O PUBLIKACIJI “NOVINARKA”

„Takva su me razmišljanja navela da ove stranice dam u štampu, jer one sadrže samo ono što sam sama vidjela, sama čula i sama doživjela.“

Milena Preindlsberger-Mrazović[1]

1 Original na njemačkom: „Erwägungen solcher Art veranlassten mich, diefolgenden Blätter dem Drucke zu übergeben, da sie nur Selbstgeschautes, Selbstgehörtes und Selbsterlebtes enthalten.” Iz Bosnisches Skizzenbuch, 1900 godina, strana 6. Pristupljeno 14.11.2026. Link: https://bit.ly/4kTlX3O
Milena Preindlsberger-Mrazović smatra se prvom bosanskohercegovačkom novinarkom.

O PUBLIKACIJI "NOVINARKA"

Publikacija koja je pred vama sadrži osam priča, pisanih u prvom licu, nastalih dokumentarnim istraživanjem metodama usmene historije i lične priče. Odlučile smo se za ovaj pristup jer smatramo da nijedan statistički podatak o nasilju ili prijetnjama ne bi čitaocu približilo priču jedne novinarke onako kako to može ona sama, svojim glasom. Istraživačice i pripovjedačice ostaju u pozadini priča čiji redoslijed nije važan, jer je svaka priča zasebna cjelina.

U ovo istraživanje krenule smo sa znatiželjom da se ovo zanimanje oneobiči, da ga sagledamo iz različitih uglova, izvan ustaljenih predstava o novinarstvu i onima koji se njime bave, i sa željom da se priča o novinarkama ne svede na jedan događaj, jedan napad ili prijetnju koju su doživjele. Tu je i priča o profesiji, znanju i iskustvu stečenom kroz godine rada, o stotinama ispričanih priča, ali i o životu koji se odvija između dvije novinarske priče. I, naravno, o sigurnosti, prijetnjama i nasilju, koji jesu dio profesionalnog iskustva mnogih novinarki, ali ga ne određuju u cijelosti. Tako je istraživanje i postavljeno i novinarkama predstavljeno, a rezultat su priče ispričane njihovim glasom, jezikom, uz nešto uredničkih intervencija.

Razgovarale smo s novinarkama različitih generacija i iskustava, iz malih i velikih sredina, iz malih i velikih redakcija. Neke su na početku karijere, druge iza sebe imaju decenije rada. Govorile su o svojoj motivaciji, snovima i najvažnijim pričama, o prijetnjama, odricanju i izolaciji, o tome zašto je važno da u našem medijskom prostoru i dalje ima mjesta za kulturu, umjetnost i ljepotu. Zanimalo nas je i ono o čemu se, kada govorimo o novinarkama, rijetko pominje: zadovoljstvo obavljenim poslom, profesionalni razvoj, prijateljstva, međusobna podrška, umor, ali i sve ono što se odvija između dvije objavljene priče. Kada smo svih osam priča stavile jednu uz drugu, vidjele smo koliko različitih života i iskustava stane u riječ *novinarka*.

Ovakvih žena ima mnogo više od ovih osam. Možda jedna od njih upravo čita ove redove.

Osim profesije, ovim pričama je zajedničko to što su nastale u nenormalno kratkim rokovima, uporedo sa stotinama drugih poslova. Da s druge strane nisu bile novinarke, nego žene iz gotovo bilo koje druge profesije, ova publikacija vjerovatno ne bi bila napisana. Uspjele smo zato što su naše sagovornice bile spremne na razgovore koji su se znali završiti i u kasnim večernjim satima, dogovaranja porukama, kašnjenja, pomjeranja termina za razgovor...

Neke od njih o tome govore i u svojim pričama. Izdvajanje vremena za sebe, međutim, mnogo im teže polazi za rukom. Zato smo se nadale da će ovi razgovori biti i svojevrsni trenutak brige o sebi, prilika da se, umjesto tuđim, nakratko posvete vlastitim pričama.

Novinarke se danas suočavaju s napadima i prijetnjama na terenu, telefonom, preko posrednika i na internetu, gdje ih prate i kad se radni dan završi. Tu su i odnosi unutar redakcija, pritisci o kojima se rijetko govori naglas, podcjenjivanje i omalovažavanje od strane sagovornika od kojih pokušavaju dobiti odgovore na svoja pitanja, kao i izolacija i osude u vlastitoj sredini. Priča o mjestu žena u bosanskohercegovačkom novinarstvu seže još do vremena kada je Milena Mrazović objavila svoj prvi članak.

I kolege novinari znaju kako je raditi pod pritiskom, primiti prijetnju zbog objavljenog teksta ili ostati sam u momentima kad im je potrebno da neko stane uz njih. Za novinarku taj pritisak ima i dodatnu težinu. Kad oni koji je pokušavaju ušutkati ostanu bez argumenata, gotovo uvijek posegnu za uvredama koje se svode na to što je žena. I recimo glasno ko su oni. Nasilnici. Tada na red dođu njen izgled, njen privatni život i njeni lični izbori.

Kada priču o napadima svedemo na broj, lako se dogodi da upravo po tom broju zapamtimo novinarku o kojoj govorimo. Nekad se ime osobe koja joj prijeti toliko često ponavlja da se njeno jedva čuje. Nama je važno da zapamtite imena i prezimena novinarki, da znate zašto rade ovaj posao i koliko im je do njega stalo.

Voljele bismo da i neka mlada žena koja razmišlja o novinarstvu u ovim pričama vidi koliko se tim poslom može učiniti i koliko ga se

može voljeti. Svaka od naših sagovornica je na svoj način govorila o tome zbog čega joj je vrijedilo raditi taj posao. U svih osam priča prepoznale smo isti poriv da se stane u odbranu onoga što smatraju pravednim. Oni koji su ih napadali, prijetili im ili ih pokušavali izolovati nisu uspjeli pokolebati nijednu od njih.

„Koliko god se umoriš na terenu, toliko se na njemu i nahraniš", kaže jedna od novinarki u ovoj knjizi.

Nadamo se da nismo iznevjerile njihova očekivanja. Neizmjerno smo im zahvalne na vremenu, povjerenju i spremnosti da s nama podijele svoje lične i profesionalne priče. Bez njih ove publikacije ne bi ni bilo. U njihovim pričama ima straha i sumnje, nježnosti i ljutnje. Govore i o trenucima kad nisu znale šta da učine, kad ih je boljelo i kad im je bilo dosta. I o tome kako su, sa svim tim, nastavile.

I kada se sve čini izgubljenim, ostaje jedno.

Ostaje NOVINARKA sa pričom o tome šta je "*sama vidjela, sama čula i sama doživjela*".

Selma Zulić Šiljak
Bojana Mrkić

KRISTINA SPAJIĆ PERIĆ

“Ja ovaj posao ne radim, ja ga živim.”

Kristina Spajić Perić već 22 godine radi u novinarstvu, poslu koji opisuje kao *„potplaćen, nesiguran i nestabilan*“. Prepoznatljiva po britkom i preciznom govoru, često je možete vidjeti kako sjedi, zaškiljenog pogleda i prekrštenih ruku, dok u glavi slaže neku novu priču. A onda se glasno nasmije, da je svi čuju, uprkos svemu. I – aha! Ide priča. Karijeru je gradila u *Dnevnom listu*, magazinu *Republika* i na portalu *Hercegovina.info*, a od 2024. godine vodi nezavisni portal *Istina.media*. Dobitnica je više novinarskih priznanja, među kojima su nagrada za najbolji istraživački tekst 2025. Centra za razvoj medija i analize i priznanje Društva novinara BiH za novinarku godine u kategoriji pisanih medija 2022. godine. Osnovala je i Mrežu nezavisnih novinarki i urednica BiH. Danas je ljudi sami zovu s pričama. Pišu joj na broj koji nikada nije promijenila ili ostavljaju poruke u sandučetu. Najčešće piše o korupciji i nasilju nad ženama i djecom. Tokom karijere susretala se s pokušajima podmićivanja, pritiscima i prijetnjama. Kristina namjerava ostati u novinarstvu do kraja. Dok se, kako sama kaže, negdje ne „iz*vrne u redakciji“.*

HERCEGOVKA BEZ KAJANJA

Ja sam iz cijele Hercegovine. Moj pokojni otac je rodom iz malog sela Blaževići kod Gruda, majka iz Gorice kod Gruda. Davno su, negdje oko mog rođenja, doselili u Mostar, ali smo svaki vikend provodili na selu. U Mostaru sam provela svoje najljepše dane života i taj grad, koji mi je i radna baza, mi je posebno u srcu. Danas s obitelji živim u Stocu, tako da nisam ni mostarska ni stolačka ni grudska, nego i mostarska i stolačka i grudska i posuška, i livanjska. Cijelu Hercegovinu osjećam svojom.

Rekla bih da sam prilično luda osoba i da sam cijeli svoj život potrošila ganjajući nekakvu istinu i pravdu. Do dan danas, nakon 22 godine, još uvijek se nisam umorila ni odustala. Nema veće težine od toga da 22 godine izdržiš u potplaćenom, nesigurnom i nestabilnom poslu, a da sve vrijeme ostaneš dosljedan svojim principima. Da nikada ne pređeš granicu i ne pređeš u plaćeničke i poslušničke medije. Nemam niti jedan članak kojeg ne bih ponovno objavila ili kojeg se stidim. Držala sam tu nekakvu liniju cijeli svoj život i držat ću je do kraja. I tako bih se nekom predstavila. Da sam luda i da sam ravnolinijska.

'SKRENULA' U NOVINARSTVO

Imala sam jednog ujaka, imam ga i dan danas, koji je bio novinar. Bio je stariji kov novinara koji se ne bi vraćao po tri dana kući pa bi zacug'o dok piše. Tako je moja obitelj imala percepciju da je to novinarstvo nešto Bože sačuvaj. Kada sam *skrenula* u taj biznis, moj pokojni otac je bio šokiran. Mislio je da se ni ja neću po tri dana vraćati kući.

Krenulo je tako što smo se jedna kolegica i ja spontano prijavile na natječaj u 'Dnevnom listu' i krenule pomalo sa dna, od tržnice, cijena

paradajza, paprika i svega ostalog. Moja je želja zapravo bila samo da radim jer nisam htjela da me itko više financira. Ja sam ušla u posao koji zapravo nisam htjela raditi, ali koji je postao - na koncu - moja najveća ljubav.

Meni je tadašnja urednica zadala temu da pišem o svom naselju u Mostaru. I ja napišem priču, a ona meni ispravlja, kaže "to je mjesto poznato po ravnicama", a u tom naselju "koza pod ručnom pase". Ispravlja mi ispravno u pogrešno. Tako se sjećam te prve priče po toj raspravi s urednicom (*smijeh*).

Kao i dan danas, bilo je ljudi koji odu na tržnicu da pokupe cijene povrća i više se nikad ne vrate, odustanu. A ja sam bila ta koja ne odustaje.

Mislim da sam ja zapravo čak i kroz te prve članke osjetila da je to posao koji može napraviti promjenu. To se onda povezuje sa mojom osobnošću - mrzim svaku nepravdu i dan-danas sam na nju osjetljiva. Tako sam pronašla način da kroz taj posao zadovoljim neke svoje unutarnje potrebe, pokušam mijenjati društvo i pritom se i sama osjećam bolje jer sam dio neke promjene. Ta nekakva ljubav i želja da se radi pošteno ovaj posao i da se mijenja društvo drži me u ovom poslu.

Kada sam bila mlada novinarka nije to ni shvaćano nekim ozbiljnim poslom da se bavim, a došla sam u fazu karijere da me pola grada u kojem živim zaobilazi ili ne pozdravlja, a pola me pozdravlja i čestita. To je i pokazatelj da sam radila dobar posao. Obični ljudi me sreću, pitaju "kako ti se više dâ" i čestitaju, a ovi bliski vladajućima me zaobilaze u širokom krugu i ja im se na tome i zahvaljujem (*široki osmjeh*). Kada bih opisavala svoj profesionalni put jednom rječju, sigurno bi to bila borba. To je bila borba zapravo i za opstanak. Znamo da su u medijima i loše plaće i svašta još, ali sam nekako kroz godine uspjevala. Dug je to put.

POSAO KOJI SE ŽIVI

Bilo je naravno tema koje se nameću same po sebi i morale bi se odraditi, ali sam uvijek imala i slobode. Tamo gdje ja ne bih imala slobodu, brzo bih i otišla. Najmanje deset godina, meni teme same dolaze. Ljudi sa svojim problemima i papirima dolaze meni i vjeruju

da ću im baš ja pomoći pri njihovu razrješenju. To je nekad pismo u sandučetu, nekad je to poruka na WhatsApp u ponoć, poziv… Nisam broj promijenila 20 godina.

Ima ovdje u Mostaru doktor i svi pacijenti šta god da ih boli, njega pitaju, a on već u poznim godinama. Tako isto se meni dešava da kolege novinari iz Mostara, kad imaju problem, nazovu mene, zaborave da su i oni novinari, pa sam znala i odraditi neke njihove teme.

UVIJEK SAM BJEŽALA OD TOGA DA BUDEM UREDNICA, VEĆ ŠTO VIŠE NOVINARKA I UZIMALA SAM NAJTEŽE PRIČE. JA ZAPRAVO VOLIM BITI NOVINAR, VOLIM DIREKTNU KOMUNIKACIJU, TEREN. KAD IDEM NA TEREN I KAD RAZGOVARAM S LJUDIMA, KAD SNIMAM PRIČE, JA TADA UŽIVAM.

Kad ja sjedim i ispravljam tuđe članke, ja tada ne uživam.

Kada ti neko dođe sa nekim svojim osobnim problemom, ključno je povjerenje. Mislim da sam do sada imala najmanje 20 poziva žena koje su preživjele nasilje, koje zovu mene prije nego policiju ili tužiteljstvo. Desilo mi se da me u jedanaest uveče žena zove da je njezin partner prati, "evo ga iza mene, evo vozi". Razmišljaš u tom trenutku, "hoću li ja sada preko telefona biti svjedok femicida? Šta da radim, šta treba da ne napravim neku grešku, jesam li mogla mnogo više?" Nekad je to i velik teret i izazov, i sve to nositi i donositi kući, ali čovjek se sa tim saživi i shvati da je to njegova stvarnost i tako živi.

Imala sam masu neprospavanih noći, dosta dana kad nemam koncentracije da uopće s djecom završim neke osnovne zadatke, da napišemo zadaće. Godinama pokušavam samu sebe malo amortizirati da mi ne trpi ono što je najvrijednije, ono što imam kući. Opet sve

nekako izađe na dobro.

ISTINA ROĐENA NA BUNURSKOM MOSTU

Priča na koju sam posebno ponosna bi sigurno uključivala afere "Urbicid"[2] i "Peti kat"[3] i niz članak koje sam u sklopu njih objavila. Bio je to niz jako dobrih članaka gdje su me ljudi zvali "daj, kad će još, evo čitamo te ko Alan Forda". Stvarno sam ponosna na te dvije priče. Nekakav niz nepravilnosti koje su se do tada radile uspjeli smo zaustaviti, a danas je to u dobroj mjeri smanjeno ili čak iščeznulo. Bavili smo se nepravilnostima oko izgradnje zgrada, tih nekakvih dozvola ispod stola i svačeg nečeg. Kada ti jednu takvu kompletnu praksu u jednom gradu zaustaviš, onda moraš biti na sebe, u konačnici, ponosan.

U toj aferi bile su dvije SLAPP[4] tužbe prema meni i portalu *Hercegovina.info* na kojem sam objavljivala te članke. Mislim da je cilj tih SLAPP tužbi maksimalno iscrpiti novinara. Znam da u vrijeme kad su održavani glavni pretresi, ja nisam skoro pa ništa pisala, što je i bio cilj tih ljudi.

2 Op.a. Afera „Urbicid" odnosi se na nezakonitu izgradnju višespratne stambene zgrade u mostarskom naselju Bijeli brijeg, i to na lokaciji na kojoj prema regulacionom planu nije bila predviđena nova gradnja. Dvoje gradskih službenika zloupotrijebilo je službeni položaj omogućivši investitoru izgradnju objekta suprotno propisima, a u martu 2026. godine prvostepenom presudom osuđeni su na ukupno dvije i jednu godinu zatvora. Portal *Hercegovina.info* objavio je tada niz članak u sklopu afere Urbicid, a u to vrijeme ga je uređivala i članke pisala Kristina Spajić Perić. Prvi je objavljen u decembru 2019. godine, nakon čega je uslijedio niz drugih sve do 2026. kada je Kristina, nakon toliko godina, na svom portalu *Istina.media* objavila i vijest o presudi.

3 Op.a. Afera „Peti kat" odnosi se na sumnje u zloupotrebu javnih sredstava i nepravilnosti u nabavci zdravstvenog informacijskog sistema u Zavodu zdravstvenog osiguranja Hercegovačko-neretvanskog kantona (ZZO HNK) u čijem središtu se nalazi bivši direktor Zavoda Rade Bošnjak. Ovaj dužnosnik HDZ-a povezuje se s navodnim pokušajem uspostavljanja paralelnog zdravstvenog informacijskog sistema i pogodovanjem privatnim kompanijama. Afera je dobila naziv po petom spratu zgrade Vitalisa u Mostaru, gdje se, prema novinarskim istraživanjima, razvijao sporni projekat. Nakon medijskih otkrića pokrenuta je istraga, koju je vodila SIPA, a predmet je 2026. preuzeo federalni POSKOK. Kristina je otkrila slučaj, a Rade Bošnjak je tužio nju i portal *Hercegovina.info* na kojem je objavljivala ove priče za klevetu. Općinski sud u Mostaru odbio je njegov tužbeni zahtjev 2024. godine, a Kantonalni sud potvrdio tu odluku 13. marta 2025. godine.

4 SLAPP je skraćenica od engleskog izraza „Strategic Lawsuit Against Public Participation" što u prevodu znači "strateške tužbe protiv učešća javnosti". Radi se o tužbama koje proizlaze iz javnog istupanja tuženog povodom pitanja od javnog interesa. Ove tužbe se koriste da zastraše, finansijski iscrpe i ušutkaju kritičare, a najčešće su na meti novinari/ke, aktivisti/ice, branitelji/ce ljudskih prava i zvizdači.

Tada sam govorila svima koji me poznaju da ću se ići baviti poljoprivredom ako izgubim te tužbe. Bilo je komično to jutro kad smo čekali presudu i odvjetnik se ne javlja i ja kažem "sigurno smo izgubili", a ispade da je negdje naravno zaglavio, imao tehničke probleme, pa kasnije javio da smo dobili. **Mislim da ću tu presudu uokviriti i staviti u redakciju pored svih nagrada.**

Sjećam se glavnog pretresa gdje glavni akter u toj aferi svjedoči pet sati u komadu, izvrće činjenice, istinu pretvara u laž… Ja sam taj dan došla kući i dobila temperaturu. Pet sati slušati te laži i izvrtanja u procesu koji se direktno na tebe odnosi... Slomije te to. Ako si cijeli život na tragu istine, onda teško podnosiš laži.

Ali evo, i tu se nešto dobro izrodilo.

Sjećam se da je taj dan padala kiša i da sam prelazla preko Bunurskog (pješačkog) mosta[5] i da sam se tu, baš tada sjetila kako bi se trebao zvati moj portal.

JA NA TOM MOSTU, KIŠA PADA, A JA BEZ KIŠOBRANA. PITAM SAMU SEBE ŠTO MI OVO TREBA, NEŠTO SAMA SEBI OPSOVAH, OBJAŠNJAVAM ZAŠTO SAM SVE OVO RADILA, PITAM SE JESAM LI LUDA. I ONDA SAM DOŠLA DO ZAKLJUČKA DA SAM TO SVE RADILA ZBOG ISTINE. TADA JE, TU NA BUNURU, NA PRELASKU IZMEĐU ISTOČNOG I ZAPADNOG MOSTARA, ROĐENA 'ISTINA'[6].

5 Op.a. Pješački most u Mostaru preko Neretve.

6 Istina.media portal je kojeg je Kristina pokrenula 2023. godine.

Fotograf: Mladen Topić/Istina.media

ČOVJEK SE S TIM SAŽIVI

Pisala sam članak o jednom dileru iz Širokog Brijega kojem su nađena 3 kg kokaina u podrumu i koji je pušten kao da je imao 3 žele bombonice. Nakon tog članka u kojem sam rekla da je sramotno što su ga pustili, stigla mi je prijeteća poruka u inbox: „Imaš pet minuta da brišeš tekst". Bilo je još takvih sličnih situacija. Stotine puta sam to napisala, naša policija često glumi pogrebnika, dođe i pokupi leševe, al' službu zaštite, to vrlo rijetko obavi kako treba.

U maloj sredini je teško raditi u smislu da ti direktno poznaješ visok procenat ljudi o kojima pišeš. Imala sam situaciju da u vrtiću i u školi gdje mi idu djeca, srećem ljude o kojima pišem, jer tu idu i njihova djeca. Nisam se nikada previše zamarala s tim stvarima. To jednostavno tako mora biti kad si u lokalnim sredinama. Čovjek se s tim saživi. Nije isto biti novinar u Sarajevu, u neboderu ili redakcijama gdje je tridesetak kolega gdje si praktično zaštićen i biti u nekoj maloj redakciji u Mostaru.

Bosna i Hercegovina je zemlja gdje svoju sigurnost ne možeš temeljiti ni na čemu drugom osim na vjeri u Boga, svoju obitelj i sebe. Ja sam u jednom trenutku odlučila da neću imati straha. Ja sam vjerski nastrojena osoba i molila sam se i Bogu da se taj strah pretvori u neku novu energiju i to se i desilo. Ne znam kad sam se zadnji put bojala. Zanimljivo je za tog dilera da je kasnije jedan dalji član moje obitelji tamo negdje daleko završio s njim u nekakvom zatvoru u Sloveniji. Pa su onda meni čak i moji uži članovi obitelji govorili: „Pa bit će ti ovo, pa bit će ti ono.“ Pa evo, ja nekako prolazim, nije mi nikad bilo ništa ozbiljno, iako sam imala informacije koje su stvarno ukazivale na to da se trebam bojati.

Svaki normalan čovjek se preispituje. Naravno da sam se i ja tisuće puta preispitivala, posebno kada sam imala zdravstvenu krizu 2023. godine. Tada sam se posebno pitala je li sve to vrijedilo. Šta da se ta zdravstvena kriza završila tragično i da je moja cijela obitelj morala trpjeti zbog te moje neke lude želje da se bavim ovim poslom? Ali onda, opet **kad sam se na kraju presabrala, jedino mi je krivo bilo što nisam još jače i još više. I dan danas sama od sebe zahtijevam maksimum. Nekad samo strah i premišljanja treba samo kanalizirati u energiju da radiš još jače i više.**

NOVINARSTVO JE NEŠTO ŠTO ILI IMAŠ U KOSTIMA ILI NEMAŠ I TO, ZAPRAVO ODREĐUJE DOBROG I LOŠEG NOVINARA.

SIGURNOST JE I U PLAĆI

Što se tiče sigurnosti, treba krenuti od financija. Nije pitanje sigurnosti samo to hoće li te neko prebiti. Danas je najveće sigurnosno pitanje po novinare u BiH to financijsko. Upali smo u financijsku krizu i to je sada među kolegama kolo sreće ko će ostati, a ko neće. Mnoge kolege rade i sa platama koje kasne i sa smanjenim primanjima i onda im se nameće drugo pitanje, a to je hoće li ih i ko zaštititi kada postaju meta napada, bilo verbalnih, online ili fizičkih. Moje iskustvo kaže da neće. Ja sam sve, osim jednog slučaja kad su mi razbili auto u Mostaru, prijavila policiji. Nije o jednoj toj prijavi, nemam povratnu informaciju.

Kad mi je razbijeno auto, nazvala sam Juricu Arapovića, kontakt-točku ovdje u HNŽ-u. Rekoh, "Jurica, razbili su mi auto, šta ti misliš, trebamo li prijaviti?" Kaže on meni, "Mislim da treba." Ja onako gledam, 13:45, moram po dijete u vrtić, a nisu mi se javili ni po prethodne 3 prijave i sad računam, izgubit ću 3 sata, moram preuzeti dijete iz vrtića, a oni mi na koncu neće javiti ništa. I tada to nisam uopće prijavila, sama sam ga popravila.

Ja zapravo stvarno pozdravljam imenovanje tih kontakt-točaka[7]. Recimo, u slučaju prijašnjih incidenata, ti se javiš centrali u policiji gdje se javi operater i kaže, pa vama se nije ništa dogodilo; valjda da čekam da se to nešto dogodi. Sada imaš direktno osobu koju možeš nazvati i koja se javlja i dostupna je novinarima.

I to je samo po sebi velika stvar. Meni to stvarno znači jer sada znam da ću, bilo što da mi se dogodi, nazvat tog Juricu i ne moram lutati po šalterima i po operaterima koji mi pričaju nebuloze, nego da imam direktnu osobu koju mogu nazvati da mi pomogne.

7 Op.a. Kontakt-tačke za sigurnost novinara u policiji i pravosuđu Bosne i Hercegovine predstavljaju mrežu osoba imenovanih u policijskim tijelima i tužilaštvima kojima se novinari/ke mogu obratiti u slučajevima u kojima su izloženi prijetnjama, zastrašivanju, napadima i drugim oblicima ugrožavanja njihove sigurnosti radi svog posla. Njihova uloga je da olakšaju proces prijavljivanja, komunikacije između policije i tužilaštava, praćenja predmeta i unapređenje institucionalne zaštite. Mreža je uspostavljena kroz zajedničko zalaganje Misije OSCE-a i Delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini, a javno je predstavljena u junu 2024. godine.

KAD BUDE LAKŠE

Žene su drugačija bića, drugačijih tvorničkih postavki i sigurno neke teme kao što je femicid, nasilje nad ženama i djecom, dublje promišljaju. Od Mreže urednica i novinarki financijski nismo dobili ništa, ali smo dobili jako puno u našim međuljudskim i međuredakcijskim odnosima i tu sam prezadovoljna. **Nekad je značajno da s nekim s kim dijeliš isti posao, isti kruh samo na različitim lokacijama, da se iskomuniciraš na 10-15 minuta i podijeliš svoje probleme, pa ti neko kaže na koji je način on tamo riješio. Bude lakše.**

Nije isključeno da ta Mreža sutra ne postane i profitabilna i da bude organizacija koja može izgrađivati mlade novinarke.

U našoj sredini ima dosta hrabrih žena novinarki koje su poprilično razasute i neumrežene, osamljene u svome poslu kao što sam bila ja sama. Najviše se osjećam sama upravo onda kada radim ono što smatram najvažnijim, a to je zato što živimo u društvu koje izabire, kao što je to uradilo i prije koji mjesec, opet novu-staru, lošu vlast iz nekakvih svojih interesa. Kad najbolje stvari radiš, baviš se kriminalom, baviš se korupcijom, nepotizmom, kad znaš da je ono sve što si uradio 200 % ispravno, a imaš slabu podršku u društvu. Naše društvo još uvijek kalkulira, a gdje ljudi kalkuliraju o svom interesu u nekoj priči, tu će oni rađe izabrat' šutnju nego podršku.

Ja sam imala situaciju u kojoj je jedna prijateljica moje mame morala izbrisati komentar kojeg je ostavila na neku moju objavu, a nakon poruke iz stranke. Imala sam situaciju da su mom mužu došli u kuću sa ponudom u zamjenu da ja nešto ne pišem. Odmah je on njima rekao da ja ne funkcioniram na taj način, da me to ne zanima i udaljio ih od naše kuće.

Tim kvalitetnim, dubinskim novinarstvom u Hercegovini se prije mene malo ko bavio. **Jedna moja bivša kolegica bi rekla, "piši ono od čega te glava ne boli". Ako ćemo svi raditi da glava ne boli, onda neće niko raditi ono što se treba raditi.**

Ja sam uspijevala to istraživačko novinarstvo pisati na zanimljiv nekakav svoj način. Ljudi vole čitati istraživačke članke ako su oni prilagođeni, ako to nije zbir nekakvih brojki i nečega, već su oni na

neki način primaknuti stvarnosti. Uvijek sam uzimala najteže zadatke. Ako društvo posmatraš kao ljudski organizam, ne želim ga liječiti od gripe dok zapravo boluje od karcinoma. A ja sam se željela baviti upravo tim karcinomom koji razara naše društvo - korupcijom.

Mislim da treba ići tim putem do kraja. (*A, šta je kraj?*)

Imam djecu, ćerka mi je sad treći razred, sin osmi. I kraj će biti kad oni završe školu, krenu tražiti posao i dobiju ga bez da su morali otići kod predsjednika stranke. Onda ću ja vidjeti da je to kraj, da imaju priliku za nešto što ja nisam imala. Ovdje se promjena događa jako sporo, ali ipak se neke stvari iz dana u dan pomiču nabolje. A nikad se ne bi pomicale na bolje da nema luđaka i u nevladnom sektoru, i u medijskom, i među tužiteljima, među sucima, da nema poštenih pojedinaca.

I DA SE OPET RODIM, JA BI' ISTO

Ima ona pjesma "I da se opet rodim, ja isti put bi izabrao". Sve bih ponovno isto. Možda bih neke korake mijenjala, ali put ne.

Mnogi kažu da je novinarstvo beznadežno, da ljudi više neće da rade taj posao. Ali evo ja u zadnje vrijeme imam tri mlade novinarke kojima sam tema diplomskog, doktorskog i drugog rada. Jedna mi kaže da sam uzor mladim novinarkama i to je jedna od najljepših stvari koje mi se dešavaju. Mi moramo te mlade ljude odgajati i tome posvetiti ostatak svoje karijere, a ne da odmah u startu kažemo nema tu ništa.

MOJ SAVJET MLADIM NOVINARKAMA BIO BI: "AKO NEĆEŠ TAJ POSAO RADITI KAKO TREBA, NEMOJ GA RADIT NIKAKO. AKO IMAŠ HERCA, UPORNOST, DOSLJEDNOST, IDE ONDA TO SAMO PO SEBI".

Ne može novinar čekati priopćenje pa ga staviti u ChatGPT, pa ga

objaviti i on je završio s time svoje dnevne zadatke. Novinar prvo mora pokupiti informacije, obraditi ih i onda stvarati sadržaje, to je novinar. Mora se kretati, ne smije biti vezan za ured.

Novinarstvo nije crni posao, to je svjetlo i to je posao koji donosi promjenu na zemlji.

Odličan vam je ovaj format intervjua. Kad pišeš samo o SLAPP-u, o tome kako je neki novinar pretučen, pa o tome kako mu je razbijeno auto i kada na to svodimo cijelu priču o novinarstvu, ti odbijaš mlade novinare i novinarke koje mi želimo. Oni tada automatski primaju u svoj mozak poruku, "evo vidiš, gonjat će me, tući će me, tužit će me"… A kad ti pročitaš cijelu priču o Kristini koja je uspjela od tog posla živjeti, uspjela neke stvari promijeniti, da je zadovoljna sama sa sobom i sa svojim poslom, e tada se možda neko i zaljubi u taj posao kroz tu moju ljubav ili bilo koje od nas.

Često se šalim s kolegama da ću se samo jednom *izvrnut*' u redakciji. Mislim ovo je posao koji se može raditi i sa 80 godina. Ne razmišljam o mirovini. Uvjerena sam da ću raditi sve dok je moguće.

***

INES BAŽDALIĆ

“Kroz tuđe oči u sebe se gleda”

Ines Baždalić je novinarka BH Radija 1. Za više od dvadeset godina rada okušala se u različitim radijskim programima, od revijalnog do programa kulture i obrazovanja. Da je ostala u prvom, kaže, vjerovatno bi napustila novinarstvo. U drugom je pronašla svoj novinarski izraz, a s njim i ljude čije priče rijetko stižu do javnosti. Radio je za nju medij koji nas „ne umrtvljuje nego nas oživljava“. Dvije decenije rada na javnom servisu nisu joj donijele ni stan ni automobil. Donijele su joj, međutim, mnogo susreta i priča koje vrijedi sačuvati.

U nastavku su dijelovi njene profesionalne priče o novinarstvu, ljudima koji se rijetko čuju i javnom servisu kojem je posvetila najveći dio dosadašnjeg radnog vijeka.

KROZ TUĐE OČI

Da sam novinarka, više sam shvatala kroz to kako su me drugi ljudi prepoznavali i definirali. Nisam nikad ja sama sa sobom, niti je bio moj početni poriv da budem novinarka. Rekla bih da sam bila zapravo velika neznalica u tom kontekstu šta i kako želim.

Ono što sam sigurno znala jeste da želim pisati. Bila sam zaronjena u književnost. Zašto nisam upisala književnost, a upisala sam novinarstvo, to je isto jedan ludi stereotip koji me vodio, a koji je pratio zenički otklon prema Sarajevu. Svi moji prijatelji, okolina, društvo s kojim sam bila bliska, odlučili su otići u Sarajevo. Ja sam rekla: "Ne, ja ne želim. Ja ću u Tuzlu, na žurnalistiku."

Nije me, dakle, vodio unutrašnji glas onoga što želim, nego neki potpuno disonantni glasovi. Gdje ide kolektiv, gdje je mržnja, koju traumu nosim. A u Tuzlu sam otišla zato što sam htjela ipak biti bliža filozofiji. U Tuzli je Odsjek žurnalistike na Filozofskom fakultetu, za razliku od Sarajeva, gdje je na Fakultetu političkih nauka.

Mislim da sam na prvom predavanju čula rečenicu koju i danas nosim sa sobom. Izgovorio ju je čovjek koji je danas moj kolega: *"Novinarstvo je najveća kurva na svijetu".*

Nimalo optimističan početak.

Ali tada sam shvatila nešto što potvrđujem i danas. **Za novinarstvo je ključno da ste dobar čovjek. Ili da, ako ništa, svakodnevno propitujete stvarnost i imate neku moralnu vertikalu, sistem vrijednosti koji vas nosi. Jer vrlo lako možete postati loš novinar, onaj koji pred sobom više nema odgovornost prema javnosti.**

Novinarstvo bi trebalo opsluživati onu najljepšu i najuzvišeniju definiciju politike – pitanje općeg dobra.

HVALA RADIJU I KULTURI

I sad kad se vratim, a to je već dvadeset godina, zahvaljujem i tome što je to bio radio. Da je bilo novinarstvo na televiziji, praćenje dnevno-političkih događaja, parlamenta, skupština, sigurno bih se udaljila od toga. Što bi možda bila i dobra opcija. Danas je jako problematično biti u novinarstvu. Događaji vas vode iz jutra u noć, iz noći u dan. Često nemate vremena zaokružiti priču onako kako biste željeli. A ni materijalna osnova vam ne ide naruku. Biti novinar nije isplativo. Nećete zaraditi velike pare. Teško je duhovno se nagrađivati bez materijalne sigurnosti.

Problematično je što ću ja to izgovoriti, ali nakon više od dvadeset godina rada na javnom servisu Bosne i Hercegovine ja ne mogu sebi kupiti auto. O stanu da i ne govorim.

Važno je reći da nam doprinosi nisu uplaćeni više od deset godina, da se ozbiljno krši zakon, da za to ne odgovaraju ni ljudi koji su dio menadžmenta javnih servisa. Radnicima nisu ispoštovana osnovna ljudska prava. Pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na siguran prostor, egzistencijalno obezbijeđen.

Ne znamo, zbog situacije na javnom servisu, hoćemo li imati narednu platu.

Imate stalno taj finansijski momenat. Ali s druge strane, srećete ljude koji su vam nevjerovatna inspiracija. I ako ste željni znanja i vlastitih promjena, ako ste otvoreni prema tome, to je itekako ogromno bogatstvo.

ALI KAD URADITE DOBRU PRIČU, KAD PRONAĐETE SAGOVORNIKA ILI SAGOVORNICU, ČESTO NA RUBU DRUŠTVA, A OD NJIH DOBIJETE NAJUZVIŠENIJE ISTINE, ONE JEDNOSTAVNE, TO JE NEŠTO ŠTO VAM DAJE OGROMNU SATISFAKCIJU KOJA PONIŠTAVA MATERIJALNU PRIČU.

Ja stvarno ne vjerujem u slučajnosti. Nakon fakulteta dodatno sam se obrazovala kroz Media Plan, visoku školu novinarstva iz Francuske. Bila je sjajna jer nam je pružala praktično znanje i mogućnost da se opredijelimo za štampu, radio ili televiziju. Ja sam izabrala radio. Tamo je bila najljepša ekipa. Nisam o tome mnogo razmišljala, ali radio je od tog trenutka postao moj medij i prostor u kojem sam se najsigurnije osjećala. Gdje niste na prvu izloženi, a imate mogućnost da iskažete vlastiti stav, glas i ispričate priču.

Radio je bio važan u ratu, a poslije rata bio je jedan od prvih medija koji je ponovo spajao ljude sa suprotstavljenih strana. Tu je važnu ulogu imao Nermin Zorlak, koji je radio na povezivanju različitih centara i ljudi. Bio je to BH Radio 1, nasljednik Radija Sarajevo. Nermin je čovjek koji je snažno uticao na moju odluku da ostanem na radiju.

Prvih pet ili šest godina radila sam u revijalnom programu, s autorskim ugovorom i platom od nekih 300 maraka mjesečno. Ali to nije bio moj prostor. Nisam bila voditeljica, nisam se u tome pronalazila. Zanimale su me ozbiljnije stvari, drugačiji pristup temama. Revijalni program prati neki laganiji ritam slušatelja, ne otvara nužno velika pitanja.

Od 2013. godine radim u redakciji kulture i obrazovanja. I tu je, zapravo, počelo moje ozbiljnije bavljenje novinarstvom. Tu sam dobila prostor da istražujem, propitujem, da kroz kulturu i obrazovanje govorim o društvu i ljudima. Bilo je inspirativnije, kreativnije. Sigurna sam da se ne bih zadržala u novinarstvu da nije bilo tog prostora.

Kada bih bila raspoređena da za informativni program pratim skupštinu ili parlament, to me frustriralo. Pratila sam obrazovne politike i donošenje novih zakona, ali političko izvještavanje nije bilo ono što me zanimalo. Svijet mi se u jednom trenutku počeo činiti kao pozornica, teatar apsurda, u kojem informacije i poluistine dobijamo na kašičicu, dok su stvari mnogo dublje. Često nemamo pristup onome što se zaista dešava.

Danas, u ovom teroru tehnoslike i videa, **radio je za mene posebna priča**. Nije slučajno u teoriji medija prepoznat kao topli medij. **Nasuprot dehumanizaciji društva, ekranima, algoritmima i crnim kutijama, radio nas poziva ljudskim glasom da ne budemo pasivni posmatrači nego aktivni slušatelji.** Da nas ne umrtvljuje nego nas oživljava.

I mogu samo reći: hvala radiju i kulturi. Redakciji kulture, obrazovanja i umjetnosti, koja mi novinarstvo čini plemenitom profesijom. Razgovori s ljudima, s djecom, knjige, filmovi, pozorište, obrazovanje - to je svijet koji me ispunjava. I na tome sam zahvalna.

NEKO KO ĆE IH SASLUŠATI

U novinarstvu su me uvijek najviše inspirisali ljudi i njihove priče. I teme koje me vode često dolaze upravo od njih, iz susreta i razgovora. Nisu to nužno poznati ljudi, niti priče koje su već u žiži javnosti. Naprotiv.

Ljudi s margine nose najsnažniji glas. I kod njih najjasnije vidim stvari. I dobijem najiskrenije odgovore. Jer oni nisu u žiži. I kad im se približite, a to vam radio daje... Pred kamerom vi postajete neko drugi.

Ali kad razgovaramo na ovaj način, u kojem vi možete zapaliti cigaretu, u kojem možete biti opušteni, onda ste samim tim bliži sebi. Samim tim i sagovornici su bliže sebi. Nemaju osjećaj da ih neko posmatra, nego se opuste. I tu ja dobijam najiskrenije priče.

Baš priče tih ljudi i priče djece. Oni su najčistiji izvori.

Naravno da sam kroz svoje iskustvo razgovarala i s velikim ljudima, poput Rade Šerbedžije, prateći Sarajevo Film Festival ili teatarski festival MESS. Veliki su tu glumci prolazili, veliki pisci. I uvijek su me inspirisali oni najpristupačniji, zapravo, i najjednostavniji. Jer vrlo često se u novinarstvu suočavate s tim da morate nekoga ganjati za izjavu, pa dolaziti preko različitih ljudi do izvora. A zapravo, ovi ljudi s margine, tu je taj glas koji mene uvijek ispuni. Ako ništa, bar da im budem neko ko će ih saslušati.

Priča koju posebno ističem i ne puštam jeste priča o sedam institucija kulture od državnog značaja koje pratim već preko deset godina. I žene koje su iz mrtvih digle pojedine institucije, tražeći nove načine opstanka institucija koje čuvaju baštinu, koje nacionalističke politike itekako nastoje srušiti danas, jer govore o našem zajedničkom nasljeđu i kulturi, dok se cijela stvarnost upire da to razdvoji.

A tih sedam institucija kulture, ja ih nekad zovem sedam veličanstvenih, i dalje nemaju riješeno pitanje pravnog i finansijskog statusa. Muzeji,

biblioteka, umjetnička galerija, kinoteka. Ne postavljamo ključna pitanja državnog vlasništva. S jedne strane, vjerujem da se namjerno to radi, a i da je Dejton to napravio s kulturom i obrazovanjem. Mislim da je tad uništen emancipatorski i prosvjetiteljski duh na kolektivnoj razini ovog, ovih naroda. A to je da je kulturu i obrazovanje sveo na entitetsku, odnosno kantonalnu razinu, gdje vi nemate viziju širokog promišljanja. I to je ta priča. Sedam institucija kulture.

Tu su i pojedinačne priče. Divna priča na koju sam naišla u Bihaću, KRAK i ljudi koji tamo rade. Koriste alternativne pristupe i, evo, odlučili su napraviti radio. Shvatili su da radio može biti prostor alternative, pogotovo zato što radio nije najslušaniji, nije mainstream medij.

I KROZ KNJIŽEVNOST, FILOZOFIJU, UMJETNOST, PA I KROZ LJUDE IZ DUHOVNOG, RELIGIJSKOG SVIJETA, STALNO MI SE VRAĆA MISAO DA SU MARGINA I POTLAČENI ZAPRAVO NAŠ ZADATAK.

Ja to prepoznajem kroz svoj rad već dugo. **Margina može biti i privilegija. Ne mora nužno biti nedostatak. Radio nam upravo to pokazuje.**

Tu mi je dragocjena i feministička perspektiva. Koju god temu otvorite, od sedam institucija kulture do obrazovnih politika, ona nadilazi nacionalne narative i vraća pitanja socijalne pravde, mira i drugačijih pogleda na stvarnost.

Sjajan mi je naslov zbirke pjesama Dijale Hasanbegović *"Neće biti djece za rat".*

Samo taj naslov. To će jednako reći svaka majka, bez obzira na nacionalnu pripadnost.

HAJMO SE VRATITI NA ČOVJEKA

Svaki put kad sam imala otvoren prostor, koristila sam ga da budem ta koja će ponuditi drugačiju perspektivu. Ali zauzvrat sam dobila nadimak koji imam i danas na radiju - „dženderuša". I ne samo od muškaraca, jednako i od žena koje čvrsto brane te narative. Tako da ja i dan-danas imam tu vrstu stigmatizacije.

Ja sam bila ta koja je insistirala da na radiju upotrebljavamo rodno senzibilan jezik. I bila sam ismijavana dugo godina zbog toga. Međutim, evo danas, sve rjeđe susrećemo da je direktorica - direktor. Sve se može vidjeti u jeziku. A malo ljudi to zna.

Meni je bitno da kroz svoj rad, kroz sve svoje priče, namjerno koristim neke riječi i stavljam ih u upotrebu na radiju. Primjera radi, riječ „čovjek", zato što vjerujem u jezik i mislim da je on naš praiskonski moment. Čovjek je inkluzivna riječ, dok na javnom servisu još uvijek imate logiku Bošnjak, Srbin, Hrvat. Hajmo se vratiti na čovjeka.

Do momenta kada ste se direktno suprotstavili nekim seksističkim šalama i ponudili drugačiju perspektivu, uvijek je to bilo šikanirano, obezvrijeđeno. I dan-danas ne pričam s pojedinim kolegama.

NE ČUJU ME I TEŠKO JE TO NOSITI. NE ČUJU ZBOG ODNOSA PREMA SEBI I ŽENAMA PORED NJIH.

Ljudi ne znaju osnovno iz feminizma. Ali ogromni su nasilni obrasci koji su naslijeđeni, koji se ne propituju.

I konačno, tim radom sam postala *„ona koja bi to mogla znati, pitaj nju"* kad su u pitanju *„ženske teme"*, primjera radi rad ili kontakti nekih ženskih organizacija.

Moje ime Ines uvijek je ljude zbunjivalo, pa i prezime Baždalić. Ne možeš me nigdje svrstati. Ko sam, Bošnjakinja, Hrvatica, Srpkinja?

Jednom je u Institutu za jezik organizovana naučna konferencija za Dan maternjeg jezika. U agendi sam vidjela da je program fokusiran samo na bosanski jezik. A onda sam ja, kao novinarka, pitala: ”Ako je Dan maternjeg jezika i mi u Bosni i Hercegovini imamo tri standardizirana jezika, gdje su propitivanja srpskog i hrvatskog jezika? Ako ste vi naučna baza glavnog grada Bosne i Hercegovine, tu na Univerzitetu u Sarajevu?”

Tu sam dobila ogroman napad od njihovog menadžmenta. Imam to snimljeno i dan-danas sačuvano. Oni su meni rekli kako se ja usuđujem za bosanski jezik reći da je bošnjački. Ja to apsolutno nisam rekla. Tad su se čak priklonili i pojedini pisci i insinuirali da ja napadam bošnjački identitet. Zbunilo ih je to moje ime Ines.

Ja danas imam slobodu da radim priču onako kako mislim da treba. Izborila sam se za to. Dugo je trebalo. Postoje autocenzure kojih sam svjesna i pokušavam namjerno skidati te okove. Ali u tom procesu bilo je i cenzura, odluka da se nešto ne pusti, a ja bih baš da se pusti.

Nekad su to momenti kada se forma poštuje više od sadržaja, taj obrazac da o nekoj temi nešto mora reći svako od tri konstitutivna naroda. Nekad su to ozbiljnije priče.

Primjera radi, jednom me je ispred Općine Novi Grad zaštitar spriječio da uzmem izjavu od čovjeka, roditelja, pitanje je bilo oko online nastave. Kada sam mu objasnila da samo radim svoj posao i da ću zvati policiju, zaprijetio mi je. I sad, šta ćete? Da zovem policiju? A prilog moram završiti do tri, ide dnevnik. Neću stići. Eto, o čemu razmišljate dok vam neko prijeti zato što radite svoj posao.

Otišla sam do tadašnje glavne urednice informativnog programa i ona je odlučila da se sve zaustavlja. Često se ispostavi da su na lokalnom nivou mnogo veći šerifi nego što mislite da jesu. Tu su jako bahati ljudi.

Slično mi se desilo, također na lokalnom nivou, kada sam pratila događaj o mjerama u školama i sprečavanju vršnjačkog nasilja. Ako ste tu da postavljate pitanja i radite svoj posao, naprosto vas izbace. Izbacili su me. Tu sam se borila i uspjela vratiti na događaj. Ali prilog nije otišao.

I dan-danas mi je žao što nisam zvala policiju zbog prijetnji zaštitara. Što urednica u tom trenutku nije rekla da ne treba završiti prilog i da idemo napraviti priču o čovjeku koji fizički prijeti novinarima.

TRI MJESECA – MUK

Zanimljivo je to da **uglavnom nemamo muškaraca u kulturi ili obrazovanju. Oni se nalaze na pozicijama moći. Obično su glavni urednici informativnih programa muškarci, a ženama se spusti ono manje bitno, revijalno i tako dalje.** Ne nužno, ali uglavnom.

Biti žena u svijetu novinarstva znači, za početak, imati tu naslijeđenu nesigurnost da izgovorite nešto ili postavite pitanje dovoljno glasno.

A onda se susrećete s različitim sagovornicima koji su naučili na tu neku vrstu, možda, servilne komunikacije s novinarkama. Bilo je momenata koji su krajnje problematični. Od toga da te direktor javnog preduzeća, čiju priču pratiš i kojem postavljaš profesionalna pitanja, upita *„Ines, mogu li te zvati dušo?"*, pa do momenta kada pokušavaš ispričati priču neke žene, a dobiješ komentar: *„A daj i ti više."* I to mi je uvijek najviše smetalo. Ušutkivanje ženske perspektive.

Zašto danas teško otvaramo teme, krenuvši od banalnih primjera tipa zašto kćerkama govorimo *sine*, do toga zašto se u informativnom programu na Osmi mart ne bavimo ključnim pitanjima radničkih prava?

I konačno, perspektiva uznemiravanja na radnom mjestu. Slučaj seksualnog uznemiravanja koji sam, kada sam bila spremna, podijelila s javnošću. Zbog drugih novinarki. Sa željom da pozovem javni servis da, ako želi biti drvo koje raste iz epicentra ove zemlje i ljudima daje čist vazduh, promisli o ozbiljnoj reorganizaciji.

Tri mjeseca nakon toga - muk. Potpuni muk.

Znam samo da su po hodnicima pričali i da su se svi ustručavali da mi direktno priđu. Tu je ono nevjerovatno i ono porazno. Ni radio, ni televizija, ni uprava. Uključujući i savjetnicu za edukaciju novinara koja je morala prepoznati tu priču. Ne.

Doduše, tu su bila dva tonca koja su rekla: *„E, svaka ti čast. Neka si*."

Začuđujuća je ta tišina, naročito u svijetu novinarstva. Ne biste to očekivali u svijetu ljudi koji se bore za nevidljive priče. Trebali bismo biti tu za ljudska prava, stati jedni uz druge.

Razmišljam ponekad jesam li slučaj trebala iznijeti u javnost i ranije. Možda bi čovjek krenuo s nekim liječenjem i napravio manje štete, potencijalno, drugim ženama. Ali sam to uradila onda kad sam bila spremna. Taj čovjek je, koliko znam, u međuvremenu pokrenuo postupak i otišao u penziju.

DANAS, AKO NIŠTA, MLAĐE NOVINARKE ZNAJU DA SAM JA TU. I DA IMAM IZA SEBE SELO ŽENA. I DA ĆE TE ŽENE SIGURNO BITI TU.

A KO JE MENI PODRŠKA? ČESTO UPRAVO DRUGE ŽENE.

Kad sam u najvećoj dilemi, moja prva adresa je drugarica Jasmina Čaušević. Ona mi nekad dođe kao prijateljica-urednica. Kad ne znam kojim putem krenuti, ja nju nazovem. I nije samo ona. Imam veliki broj žena koje su osviještene ili su spremne, ako ništa drugo, sjesti i razgovarati. Tu su i moje drugarice koje dolaze iz različitih profesija, od ekonomije do prava.

Ali kod mlađih generacija vidim da im je drago što sam tu. I onda ja njima mogu biti neko ko će ih razumjeti, ko će shvatiti zašto ih nešto frustrira i reći im: "Naravno da razumijem, nije to uredu postavljeno."

MOŽDA BIH BILA NOVINARKA HEMIČARKA

Kao što sam rekla na početku, **i sebe kao novinarku počela sam prepoznavati kroz druge ljude.**

Možda to najbolje opisuje jedna slika s izložbe Bojana Stojičića. Na njoj je okvir naočala u čijim se staklima vidi odraz drugog, a ispod piše - *Kroz tuđe oči u sebe se gleda*.

Ta njegova rečenica me i dan-danas vodi. Neki ljudi izgovore rečenice koje postanu okviri u kojima se onda krećem. Iznova ih postavljam pred druge ljude i vidim da su žive, da su prisutne.

Da ponovo biram, voljela bih da sam studirala nešto drugo, neku egzaktnu nauku. Fasciniraju me ljudsko tijelo, biologija i priroda. Nešto što je izračunljivo, što se može tačno odrediti, naučno utemeljiti.

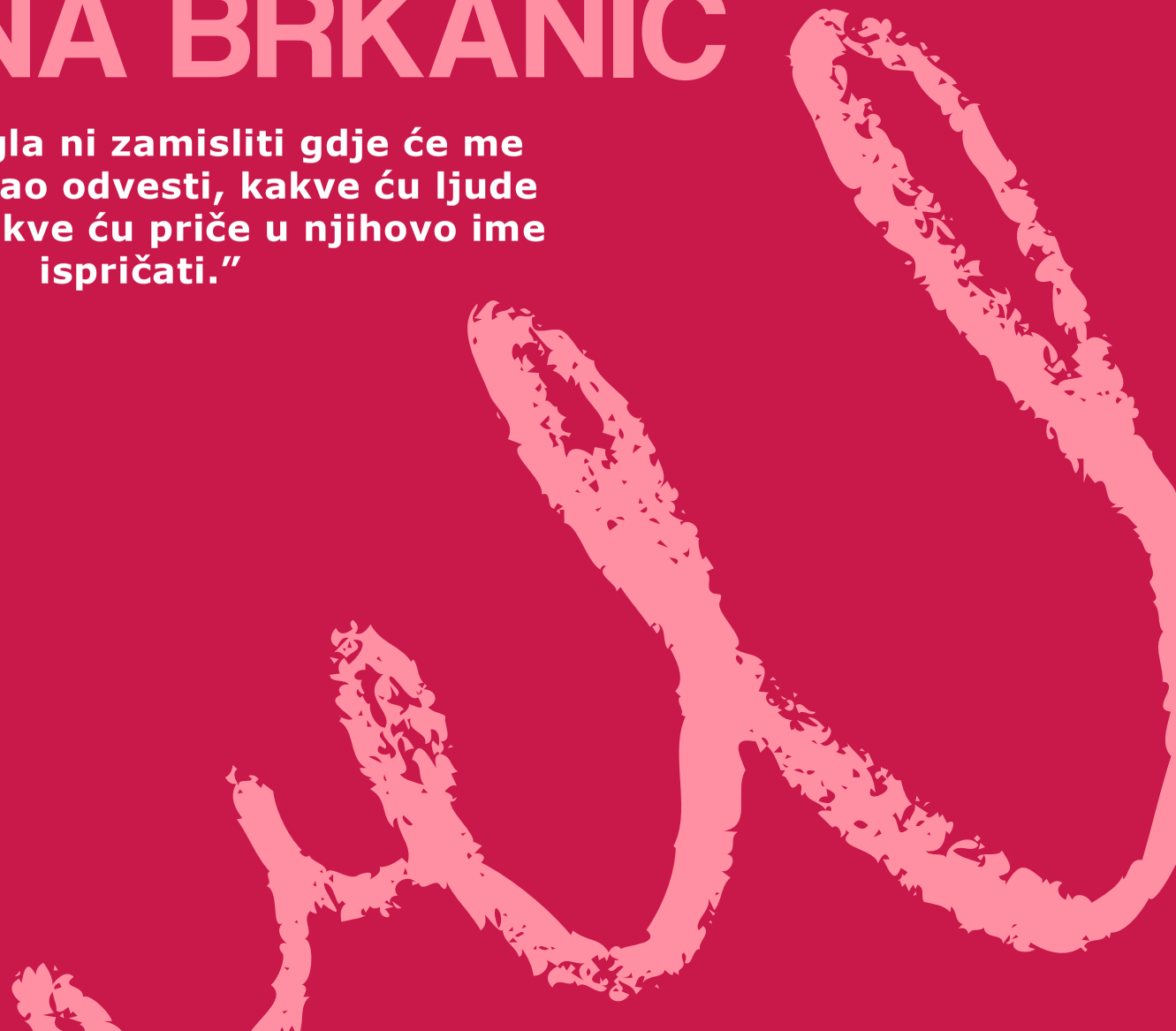
Možda bih bila hemičarka.

Ali bih se iz te pozicije, s poznavanjem prirodnih procesa i naučno utemeljenim znanjem, vjerovatno opet bavila novinarstvom.

***

DŽANA BRKANIĆ

“Nisam mogla ni zamisliti gdje će me sve ovaj posao odvesti, kakve ću ljude upoznati i kakve ću priče u njihovo ime ispričati.”

Džana Brkanić je tokom dvadeset godina rada u novinarstvu prošla gotovo sve medijske forme: od štampe i online medija do televizije, od informativnog i kulturno-zabavnog programa do izvještavanja sa suđenja za ratne zločine. U novinarstvo je ušla, između ostalog, bježeći od matematike, da bi već na studiju žurnalistike završila na instrukcijama iz statistike, a kasnije, u sudnicama, učila vojnu i pravnu terminologiju za koju nije ni slutila da će joj trebati. Radila je ispred i iza kamere, mijenjala redakcije i okušavala se u poslovima izvan novinarstva, sve dok nije došla do tema koje su je „uzele pod svoje“. Zbog njih je učila postavljati profesionalne granice, odlazila iz novinarstva i ponovo mu se vraćala.

Od 2013. godine izvještava sa suđenja za ratne zločine i istražuje ratnu prošlost Bosne i Hercegovine, a od 2019. zamjenica je glavnog i odgovornog urednika *Balkanske istraživačke mreže Bosne i Hercegovine* (BIRN BiH), a početkom 2026. preuzela je poziciju urednice multimedije.

Autorica je dokumentarnih filmova i desetina televizijskih reportaža. Godine provedene u sudnicama i na terenu, u razgovorima s preživjelima i porodicama žrtava, oblikovale su njen odnos prema novinarstvu, ali i prema ljudima čije priče prenosi. Koautorica je *Vodiča za medijsko izvještavanje o ratnom seksualnom i rodno zasnovanom nasilju*, a iskustvo stečeno kroz rad prenosi i mlađim novinarkama i novinarima na edukacijama o izvještavanju sa suđenja, radu s preživjelima i istraživačkom novinarstvu.

Za svoj istraživački rad dobila je domaća i međunarodna priznanja, ali se u razgovoru radije vraća pričama koje su joj se urezale u sjećanje. Govori o temama koje su je proganjale, učenju kroz rad i vlastite greške, o odlasku iz novinarstva i povratku profesiji koju voli i koju bi ponovo izabrala.

OVO ĆU JA RADITI

Uz pomoć profesorice književnosti, još kao gimnazijalka napravila sam prve, naivne korake u novinarstvu. Bila sam i novinarka i urednica školskog lista, i meni se to dopalo. Gimnazija je, kad danas gledam iz ove perspektive, bila sjajna. Ne mogu ništa zamjeriti općem znanju koje smo dobili, ali ono što mi je uvijek ostalo negdje iznad glave jeste to što te niko dovoljno ne pripremi niti usmjeri šta bi mogao dalje studirati. Šta je to za tebe, šta ti leži?

Znala sam da sigurno neću ništa gdje ima matematike. U jednom trenutku čak sam pokušavala dobiti stipendiju za studij prava u Holandiji. To je bila velika želja mojih roditelja, ali ja sam tada bila cmizdravica. Ni danas ne mogu zamisliti da odem tako daleko od kuće i svojih. U mojoj glavi postojala su dva izbora: književnost ili novinarstvo. A tada mi se, onako naivno, djevojački, činilo da je novinarstvo popularnije. Za mene je novinarstvo tada bilo ekran, Christiane Amanpour. Tako sam doživljavala taj svijet. Nije to bilo ovo novinarstvo koje danas radim, niti sam tada imala neku veću predstavu o profesiji. Predala sam papire na žurnalistiku, upisala se i tako je krenulo.

Na fakultetu je još uvijek bilo puno pitanja i neznanja. Učili smo filozofiju, statistiku i hiljadu nekih predmeta za koje nisam znala šta će mi i da će mi trebati. Odjednom, ja idem na instrukcije iz statistike. A onda se, dok sam još studirala, ukazala prilika da radim kao zamjena za novinarku na Radiju Slobodna Evropa. Na fakultetu su nas pozvali da se prijavimo na fonotest, jer su im trebali studenti na nekoliko mjeseci. Jedna kolegica i ja prošle smo taj test i primili su nas.

Plaćali su nas po prilogu. Sjećam se svojih prvih zarađenih para, nekih 300 maraka. U mojoj glavi to je značilo da mogu sama otići na more s rajom i platiti sebi ljetovanje. Tada se za 300 maraka moglo otići na more. Ali mnogo važnije od novca bilo je ono što sam tamo počela

učiti. Internet još nije bio toliko popularan, u redakciji su možda bila dva kompjutera na koja su stizale najave lokalnih i međunarodnih agencija. Ja se prvi put u životu susrećem s tim i shvatam koliko nemam pojma ni o čemu, a posebno o novinarstvu. Tamo su radile starije kolege čija su mi imena odzvanjala još iz vremena Yutela, dok sam bila dijete. I oni te uče stvarima koje su novinarstvo, radijskom izvještavanju i svemu što uz to ide.

Pošalju oni mene na press-konferenciju, a ja nemam pojma ni šta je press-konferencija, ni šta pričaju ovi ljudi. Tonem ja! Sjećam se, prvi zadatak bila je press-konferencija SDP-a. Ja tada još nisam dobro znala ni kako je vlast u Bosni i Hercegovini formirana, kako je podijeljena, ko je za šta nadležan. Bace u vatru. Naravno, kad se vratiš s terena, ljudi te uče. Bilo je zabavnih scena taj dan, započela sam prilog sa "gospodin Zlatko…", a oni križaju "gospodin". Naravno.

Puno su me stvari naučili za to kratko vrijeme koliko sam bila tamo. To je bilo onaj osjećaj:

„OVO JE BAŠ SUPER, OVO MI SE BAŠ SVIĐA I OVO ĆU JA RADITI."

KAKVA SUĐENJA? ŠTA?

I onda je nekako krenulo spontano. Tada su još bile vrlo aktuelne Internews prakse u medijima za vrijeme studiranja. Ja sam bila redovna studentica, ali sam krenula da radim. Prošla sam tako i novine, pa televiziju. Na kraju sam se zadržala na jednoj televiziji, jer mi se TV forma najviše dopadala. Tu sam ostala nekoliko godina, opet učeći, griješeći i radeći.

U tom momentu života to mi je stvarno prijalo. Jako puno sam putovala, radila razne stvari, upoznavala puno ljudi, od zvijezda do nekih vrlo važnih ličnosti. Radila sam i u informativnom i u kulturno-zabavnom programu, kako kad i u kojoj redakciji. Bila sam i u većim i u manjim redakcijama, radila u jutarnjem programu, imala i neke

vlastite, sponzorske emisije. Bila sam ispred i iza kamere. I, da kažem, prošla sam svega i svačega. Sve je to poslije meni jako koristilo u radu.

Nakon toga sam počela raditi za agenciju, tadašnju Media Intelligence Agency. Kao, sad sam ja prošla sve to od medija, idem ja sad da radim PR, jer ja to ko biva znam, pišem saopštenja i tako. Međutim, hajde, tu je bilo stvarno lijepo radno okruženje. Oni su tada imali i jednu briefing agenciju za OHR. I lijepo je to bilo. Nakon toga se agencija zatvorila i ja sam nekako ostala jedno vrijeme van novinarstva. Pokušavala sam raditi druge stvari, bila sam i u marketingu, ali nije to bilo to.

U međuvremenu sam rodila kćerku. Nije još napunila ni godinu dana kada sam dobila poziv iz *BIRN*-a da im se pridružim. I ja sam otišla na razgovor za posao, ali sam u svojoj glavi mislila da me neće zovnuti nazad. Oni su meni bili NASA. Stvarno. Ono što su mi tada ispričale direktorica i urednica, slušam ja njih i kontam se: Kakva suđenja? Šta?

Prije toga nisam pratila suđenja. Radila sam dnevni informativni program. To su press konferencije, ako ima kakav protest, neki događaji, sastanci i slično. Ali nikada se nisam bavila tom temom. Međutim, ja sam primljena. Radila sam tada na pola radnog vremena. To je 2013. godina. i to je, što se mene tiče, u mojoj glavi, u mom životu, bila kompletna prekretnica. I u shvatanju novinarstva, i mene lično.

UZELO ME POD SVOJE

Ja sam neko vrijeme radila samo suđenja, kasnije reportaže i analize o ratnim zločinima. I te priče su mene zapravo toliko dubinski dotakle da su me uzele pod svoje. To jednostavno postane nešto što živiš. Dođeš kući, ali ti ne prestaješ raditi. Tebi je mozak uz te ljude. Non-stop se vrtiš oko tih priča. **I tu sam nekako sebe našla.**

Sve što sam dotad radila imalo je svoje mjesto. To me stvarno oblikovalo, ljudi su mi pružili znanje i ja bih se i danas mogla snaći i na radiju i na televiziji. Ali ovo je za mene bilo nešto sasvim drugo, mnogo vrednije. Ti, recimo, slušaš te ljude. S nekima provedeš ne jedan, nego četiri dana da bi napravio priču.

Dugo vremena sam provodila vrijeme isključivo na sudu. Tada su suđenja bila malo drugačija nego danas. Bili su puni termini, ti si bukvalno u sudnici od devet do četiri. Ostaviš telefon ispred, u onim kućicama, i nemaš više dodira s vanjskim svijetom. Ti si samo tu. S optuženima, oštećenima, advokatima, tužiocima, sudijama. I meni to nije bilo toliko naporno.

Bilo je izazovno balansirati privatni život i ovaj posao. Nije nas bilo puno u redakciji, a suđenja je bilo puno. Nije baš postojala mogućnost da ja ostanem kod kuće na bolovanju kada mi je dijete bolesno. Suprug i ja smo, pored vrtića, plaćali i tetu koja je ostajala s našom kćerkom kada je bila bolesna. I to je, recimo, bilo teško.

Danas to nikada ne bih uradila. Uvijek bih ostala sa svojim djetetom kod kuće kada je bolesno. Zašto je tada bilo tako? Niz okolnosti unutar same organizacije doveo je do toga, ali vjerovatno i moje neiskustvo i mladost. Da zadržim posao. Da ne ostanem bez posla. Mislim, u stvari, da me to nimalo ne izdvaja od drugih kolegica u to vrijeme. Sve smo kroz to prolazile, ali to je nešto za čim danas žalim.

Bilo mi je naporno i pohvatati terminologiju, vojnu, pravnu. Ja nisam pravnik. A opet, od mene se tražilo da to prevedem na neki narodski jezik, da ljudima približim ono što se dešava u sudnici. I bojala sam se da nešto ne pogriješim kod takvih tema, da nekome ne ugrozim život, da ne ugrozim redakciju. Bila sam stalno u grču na tim počecima. Valja mi sad pitati ako ne razumijem neku vojnu terminologiju, a ne mogu svakoga ni pitati. U to vrijeme imali smo urednicu koja je bila, u najmanju ruku, stroga. Ali s vremenom, s praksom, čovjek uči. Uz pomoć drugih kolega stvarno uđeš u to i počneš izvještavati bez grešaka.

Osim *BIRN*-ove obuke za izvještavanje sa suđenja i nekih internih uputa, pravila uređivanja unutar redakcije, tada nije bilo puno drugih kurseva, seminara i obuka o tome kako da se postavim prema tim pričama i ljudima. *BIRN* je imao jednu asocijaciju za izvještavanje sa suđenja koja je okupljala ne samo naše novinare nego i kolege s Federalne televizije, radija i iz drugih medija, iz drugih gradova, jer je tada bilo puno suđenja i na lokalnom nivou. Mi smo međusobno razmjenjivali iskustva, situacije u kojima smo se nalazili, i to mi se jako dopalo. Za mene je to bila preteča ovih radionica na kojima se danas usavršavamo.

A onda je trebalo proći određeno vrijeme da ti uredništvo da malo odriješene ruke. Da počneš raditi i druge forme osim sudskog izvještavanja, da te pusti da radiš reportaže, analize, televiziju. To je bilo kao da tražiš ne znam ni ja šta. Mislila sam da nikad neću dobiti tu priliku, iako sam već imala pet-šest godina radnog iskustva na televiziji i bila sam uvjerena da ću se tu snaći. Proces sticanja povjerenja trajao je prilično dugo. Trebalo je vremena da se dokažem.

Istovremeno je bilo i određenog rezanja krila. Ne od svih, ali od dijela menadžmenta. U jednom momentu činilo mi se da, šta god ja uradim, nije dovoljno dobro. Ja napišem, potrudim se, a ono samo križanje, bacanje. Možda to i nije bilo tako loše, možda mi se čini tako iz današnje perspektive, ali ja sam znala izaći s posla i plakati sve do Dobrinje. Kontam, pa je li moguće da ništa ne valja? Danas ja možda drugačije gledam na to, ali tada je to bio smak svijeta.

IPAK SAM POČELA RADITI TE PRIČE.

U *BIRN*-u smo tada radili jedan film o ratnom seksualnom nasilju, a ja sam, kao mlađa novinarka učestvovala u istraživanju. Bila sam ta koja pronalazi ljude koji će pričati, a onda se odlučivalo s kim će se snimati i raditi. I ostala je jedna nana koju sam ja toliko željela intervjuisati, preživjela je logor, seksualno nasilje i bila je iz mog rodnog grada, Rogatice. Ja sam izbjegla iz Rogatice. Možda je i to razlog što sam toliko zagrijana za ove priče. I moja porodica je poprilično prošla težak ratni put.

Nju nisu odabrali za film, ali sam ja dobila priliku da razgovaram sa njom i pripremim reportažu. Ona nije izlazila iz kuće, živjela je s nepokretnim mužem koji je također bio s njom u logoru. Zaštitili smo njeno ime i to je bila prva reportaža koju sam potpuno samostalno napisala. **Ja imam osjećaj da je mogu izrecitovati i dan-danas**. A ona možda uopće nije dobra. Možda uopće nije neki vrhunski tekst, ni istraživački. To je naprosto moja priča. Svjedočenje jedne žene.

Foto: Članak „Zemlja tvrda, a nebo visoko" Džane Brkanić objavljen na Detektor.ba

Došla sam kod nje s namjerom da obavim razgovor. Ručala sam, pričale smo neobavezno, o Rogatici, o svemu, naseljima, ko koga poznaje. I ispostavilo se da su moji nana i dedo bili u istom logoru kao i ona. Ja sam tada bila mala djevojčica. Nana je poslije razmijenjena, dedo je odveden dalje u Batković i odmah po izlasku iz logora umro je od posljedica zatočeništva. On i nana, recimo, nikada nisu dobili priliku da svjedoče o tome. Moja sagovornica jeste.

Izgovorila je ona tu rečenicu: „Zemlja tvrda, nebo visoko." Tako se osjećala u tom momentu. I to je nešto što ću kasnije više puta čuti od drugih sagovornica koje su preživjele ratno seksualno nasilje. Koliko su zapravo one u sebi osjećale stida i srama. Jer smo im, valjda, to nametnuli kao društvo, kroz stereotipe i sve ostalo. Da se žena stidi zločina koji je nad njom počinjen.

U međuvremenu zovu iz redakcije. Provjeravali su gdje sam jer obrazac je da odeš, uradiš za sat-dva priču i vratiš se, a ja sam ostala cijeli dan. Ja sam te pozive i poruke samo ignorisala. Već se dobro smrklo kad sam krenula nazad. **I ta priča se meni urezala za čitav život.**

Sada radimo drugačije, ova možda nije najbolja, ali ja je izdvajam. Vjerujem da sam ovu priču dobila, između ostalog, jer sam žena.

Žena će se ženi lakše otvoriti, lakše će s njom nešto podijeliti, lakše otvoriti vrata kuće. Mislim da u pričama koje nose traumu žena često može pokazati više empatije prema ljudima s kojima razgovara. Znam to i po svojim kolegicama. Sretna sam kad ih gledam kako rade, koliko su sazrijevale, koliko su doprinijele i koliko su toga uradile.

OTIŠLA SAM U HAG

Bila je još jedna priča koju sam ja stotinu puta predložila da radim. I na kraju su mi rekli, karikiram: "Dosadna si više s tom svojom pričom. Nećemo je raditi. Šta je tu zanimljivo?" A ja sam baš htjela da je radim. Na kraju će to postati moj prvi dokumentarni film, o Olovskoj bolnici. Film se zove "Pod zemljom".

Ja sam prvobitno htjela da radim reportažu. Bila sam fascinirana time da je neko u ratu izgradio bolnicu četiri metra pod zemljom, da je u njoj rođeno petsto beba i da su spašene stotine života. Kolegica iz medija mi je rekla da se još uvijek može ući u tu ratnu bolnicu. Kada sam to čula, baš sam željela da odem tamo.

Ali tada nisam dobila priliku da je radim. Bilo je i drugih profesionalnih želja koje se nisu ostvarivale, da izvještavam iz Haga, nakupljalo se mnogo toga uporedo sa izazovnom dinamikom rada. U jednom momentu bila sam jednostavno sam shvatila da ne mogu nastaviti. Da postoje neke granice. Otišla sam da snimam reklame i radim razne vrste marketinga i promocije.

Odmorila sam se. Atmosfera je bila opuštenija, tim odličan za saradnju. I tu sam nešto novo naučila što će mi kasnije koristiti i u novinarstvu. Upoznala sam jako puno ljudi i sve me to pomalo podsjetilo na one početne dane u novinarstvu, dok sam radila na televiziji.

Međutim, meni su sve vrijeme negdje iznad glave bile moje priče i teme koje sam ostavila. Super je ovo sve, ali mene to ne ispunjava. Nisam imala osjećaj da išta mijenjam ili da barem pokušavam nešto promijeniti svojim radom. I u jednom momentu taj osjećaj mi je postao opterećenje.

Desilo se to taman kada je u *BIRN*-u došlo do promjene menadžmenta. Pozvali su me da se vratim i na kraju sam se, pod svojim uslovima, vratila.

I otišla sam u Hag. Izvještavanje s te presude, to je meni bilo kao kruna na godine provedene u sudnici u BiH. A dobila sam priliku i da snimim film koji sam toliko dugo željela. Uspjela sam ući i u bolnicu pod zemljom.

Pamtim taj film po ljudima koje sam sretala. Upoznala sam ljude koji su radili u bolnici, one koji su o njoj izvještavali, davaoce krvi, ali i djecu koja su tu rođena. Danas su to odrasli mladi ljudi.

Puno mi je pomogla novinarska zajednica u Olovu. Neizmjerno sam zahvalna što su mi dali sve snimke. To je arhiva ratnog reportera Zlatana Kopića, koji se poslije rata više nije bavio novinarstvom, ali je sačuvao sve snimke. To je dragocjenost. Zatim Almira, novinarka s Radija Olovo, i njene kolege. Ja sam ulazila u njihovu redakciju kao u svoju kuću.

Film je prikazan online, zbog korone, a prošao je i na filmski festival. Znaš koliko sam željela da ga snimim. Značio je meni, a značio je i ljudima iz Olova.

Lijepo je kada ti ljudi daju krila da možeš raditi takve priče.

SAMO UĐI U KOMBI

Jedna od priča koje su mi se posebno urezale u sjećanje bila je i moja prva televizijska priča u *BIRN*-u u BiH, o stradanjima u Prijedoru. Radila sam je s čovjekom koji je dva puta preživio strijeljanje, na drugom mu je otac streljan. Htjela sam da televizijsku priču snimimo na autentičnim lokacijama i obiđemo mjesta stradanja. On je na to pristao i sve je bilo dobro dok nismo došli do mjesta gdje se nalazio objekat u kojem su ljudi bili zatvoreni, gdje su se dešavala izvođenja i premlaćivanja i odakle su ih vodili na strijeljanje.

To je bio prvi put da sam se ja stvarno prepala da sam nekoga ugrozila. Vidjela sam da njemu nije dobro. On živi u blizini, ali prvi put dolazi na ta mjesta. „Hoćeš li da prekinemo? Hoćemo li se vratiti u kombi? Hoćeš li vode? Je li ti dobro?“, govorim mu uporno: “Ako u bilo kojem momentu hoćeš da prekinemo, prekinut ćemo”. Ali nije odustajao.

To je vrlo zatvorena zajednica. Selo u koje se silazi s tri brda, a dole, na dnu, nalazi se taj objekat. Nas je bilo troje u ekipi, snimatelj,

tonac i ja, i on s nama. Mi snimamo, već smo skoro pri kraju. Odlučili smo već da sve traje puno kraće i da ne iscrpljujemo čovjeka. Sve se nekako počelo smirivati i privoditi kraju, sve dok se na okolnim brdima nije pojavilo nekoliko automobila koji su krenuli prema nama.

I samo se oko nas počeo praviti krug. Nimalo prijatna situacija. „Šta vi radite ovdje?". Počeli su nas naguravati, tražiti kameru. Snimatelj je čupa, ne da je. I ja sam našem čovjeku samo rekla: „Uđi u kombi. Samo uđi u kombi.". I ugurala sam ga u kombi. I ne znam kako, dok su se kolege raspravljale s tim ljudima, ja sam se dosjetila i njima rekla da mi snimamo emisiju o spomenicima iz Drugog svjetskog rata. Jer kad smo dolazili na to mjesto, vidjela sam jedan takav spomenik. Bilo je tu još malo "ko ste, šta radite ovdje, da vidimo snimke", ali su nas pustili. A kad sam se vratila u kombi, vidjela sam da je naš čovjek mokar kao čep i blijed kao zid.

Tada sam posebno osvijestila ozbiljnost i odgovornost našeg posla. Hiljadu puta mi je to poslije prošlo kroz glavu. Kasnije smo počeli razvijati neke svoje vodiče, pa smo ih onda objavljivali i dijelili s drugima na radionicama. Došli smo i do toga da prije intervjua treba provjeriti uslove snimanja, procijeniti koliko je neko spreman i koliko može da ispriča, gdje će to ispričati i pod kojim uslovima. A tada sam, rekla bih, do svega toga dolazila usput, na terenu, sama učeći.

Ljudi s kojima sam išla na teren imali su i više iskustva od mene. Recimo, tonac koji je tada bio i vozač, s kojim i dan-danas povremeno radimo, bio je čovjek koji se jako dobro snalazio i u vremenu i u prostoru. On zna gdje ćemo jesti, gdje ćemo piti, ko je tu. U svakom gradu uvijek ima nekoga. I zna s ljudima. Nekako je i mene učio tom pristupu ljudima, iako sam mislila da ja to već znam. Znao me samo pogledom upozoriti ako nešto radim pogrešno. Recimo, ako ti sagovornici pripreme ručak, koliko god da nisi gladna, pojedi ga.

Naravno, posljednjih godina imamo mnogo više edukacija i obuka, koje sam i sama koristila. Ali puno toga sam naučila upravo na tim terenima, s ljudima s kojima sam radila i od ljudi čije smo priče snimali.

Prije toga, mislim da ranije nisam bila ni svjesna šta znači voziti se sama preko pola države, doći u pola noći u neko malo mjesto prvi put, hodati bukvalno od vrata do vrata i tražiti priče. Danas to ne bih uradila. Sama, bez ikoga sa mnom u ekipi, nekako se ne bih osjećala sigurno. Tada, je li to bila mladost, ludost ili splet okolnosti da te tako

pošalju, ne znam. Ja čak nisam imala ni plan šta bih uradila da mi je negdje pukla guma. Nisam sebi ni postavljala to pitanje. Negdje, u onoj vreleti, sama. Ne znam.

Možda sam se u međuvremenu i nagledala i naslušala svega. Od napada na novinare do napada u mjestima u koja odlazimo, napada na povratnike. Možda se zato više ne osjećam tako sigurno. Danas vrlo često razmišljam kada se ide na put: gdje idemo, kako radimo, s kim radimo? I u redakciji se danas puno više razgovara o tome i vodi računa o sigurnosti.

Svjesna sam i da smo mi u *BIRN*-u po tom pitanju pomalo povlašteni. Imamo redakciju i upravu koja će stati iza svojih novinara i novinarki. I ja znam da se na njih mogu osloniti. Ali isto tako znam da mnoge moje kolege i kolegice nemaju takvu podršku.

Osim toga, mi dolazimo iz Sarajeva. Odem u neko mjesto, uradim priču i vratim se kući. A ljudi s kojima sam razgovarala ostaju tamo. I o tome moraš razmišljati. Šta će biti s njima kada mi odemo? Hoće li zbog toga što su razgovarali s nama imati problema? To je odgovornost koju nosiš sa sobom.

A biti novinarka u Sarajevu i biti novinarka u nekoj manjoj sredini nije isto. Neuporedivo je teže izvještavati o nečemu kada živiš među ljudima o kojima pišeš, kada ih svakodnevno srećeš i kada nemaš iza sebe veliku redakciju. Ja se zaista divim kolegicama koje to rade. Recimo, novinarkama Direkta ili Anisi Mahmutović, koja iza sebe nema redakciju. Mislim da su one mnogo izloženije i da moramo puno više brinuti o sigurnosti kolega i kolegica koji rade u takvim okolnostima.

OPET BIH IZABRALA NOVINARSTVO

Kada se sjetim Džane iz škole, koja je odlučila da će biti novinarka, mislim da bih opet izabrala isto. Samo što danas imam potpuno drugačiju predstavu o tome šta je novinarstvo. Tada nisam mogla ni zamisliti gdje će me sve ovaj posao odvesti, kakve ću ljude upoznati i kakve ću priče u njihovo ime ispričati.

Mislim da je ovo poziv bez kraja. Nama nikada nije isti dan. I volim to. Volim što u ovom poslu stalno imaš nešto novo da naučiš. Ali najviše od svega volim to što sam se svojim očima uvjerila da su priče na kojima smo radili, i ja i ostatak tima, donijele neke promjene u ovom društvu. To mi je uvijek bilo važno.

Tako da bih opet bila novinarka. Samo danas znam mnogo bolje šta taj posao znači, šta od njega želim i na šta više ne pristajem.

Ja bih zadržala ovu Džanu sada.

***

MILANKA KOVAČEVIĆ

“Novinarstvo je za mene više misija nego profesija”

Milanka Kovačević novinarka je iz Sremske Mitrovice, Srbija, koja od 2003. godine živi i radi u jugoistočnoj Hercegovini. Dolazi iz sredine gdje se "smatra pristojnošću da se nekome u manjini ili ko se oseća osujećenim pomogne ili naprosto da glas." Novinarsku karijeru započela je prije tridesetak godina kao studentica novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, pišući priče o životu u Studentskom gradu i izvještavajući sa ulica tokom tamošnjih studentskih protesta 1996. i 1997. godine. Radila je kao novinarka i urednica lokalne radio stanice *Radio Gacko*, te pisala za portal *Moja Hercegovina* i sarađivala sa brojnim drugim medijima u Bosni i Hercegovini. Zajedno sa kolegicama, 2018. osnovala je *Direkt*, nezavisni medij u Trebinju koji je, kako kaže, ženska priča: "*Ja ne znam gde počinje Direkt, a gde završavam ja, i obrnuto*". Kroz istraživačke tekstove i rad ovog medija, Milanka preispituje postupanje lokalnih vlasti, policije, javnih preduzeća i drugih institucija, zbog čega se nerijetko suočavala sa osudama sredine, napadima i prijetnjama. Za svoj istraživački rad nagrađena je u okviru Nagrade Evropske unije za istraživačko novinarstvo 2017. godine, kao koautorica dokumentarnog filma Terma. U njenoj stamenitosti ima podjednako pristojnosti i otpora. Novinarka je koja želi da kvalitetno novinarstvo bude standard i za male sredine i koja je spremna, ako do toga dođe, da ne dozvoli da joj otmu mikrofon. "*Jurićemo se, to je to*."

NEMA MALIH TEMA I MALIH SREDINA

Ja sam novinarka koja želi da kvalitetno novinarstvo bude standard i za male sredine. Slažem se sa idejom koja je nama još na fakultetu promovisana da nema malih tema, nema malih sredina, samo je pitanje koliko ste dobar novinar da prepoznate šta je važno i da o tome napišete ili snimite dobru priču. Zagovarač sam i slobode javne reči uopšte slobodnog i profesionalnog novinarstva i često bi mi rekli u malom mestu: "Šta ti zamišljaš, nije ti ovo, BBC" ali ne znam zašto mi ne bismo pokazali da to može i u maloj sredini.

Ja sam iz Vojvodine, iz Sremske Mitrovice. Studirala sam u Beogradu, tu sam upoznala supruga krajem 90-ih, početkom 2000-ih. Razmišljali smo o odlasku sa ovih prostora, pa je on, budući da je rudarski inženjer, došao u svoje rodno mesto, Gacko, gde postoji rudnik, kako bi stekao radno iskustvo potrebno za dobijanje vize. Došli smo zajedno, nismo se razdvajali, a pošto je proces trajao prilično dugo i na kraju bio neuspešan, mi smo i ostali ovde.

Kada razmislim sad iz ove perspektive, sve je vodilo ka novinarstvu, mada ja kao srednjoškolka nisam znala šta ću da upišem. Sećam se da sam još kao mala želela da radim u trafici jer su tamo imali novine prema kojima sam oduvek gajila posebnu ljubav. Čak sam i u osnovnoj školi čitala cele novine, nisu mi bile dosadne ni političke teme. Iako sa ovim životnim iskustvom možda nekome može da zvuči naivno, ali ja i dalje verujem u neku pravdu i dalje nisam ravnodušna prema nepravdi koju vidim oko sebe. Pišem priče o ljudima koje sistem izneveri ili koji su nekako ugroženi od strane moćnika.

NOVINARSTVO JE ZA MENE JOŠ UVEK VIŠE MISIJA NEGO ŠTO JE PROFESIJA.

Sećam se, jedna od mojih prvih priča je bila intervju sa Mirjanom Bobić Mojsilović, već tada afirmisanom novinarkom koja je bila poznato javno lice u Beogradu i koja je imala umetničke sklonosti. To je bilo kada sam još kao studentkinja počela da radim za časopise i razgovor sa njom mi je bio neka vrsta ohrabrenja. Radila sam priče iz Studenjaka[8], o životu studenata. Jednom prilikom, tada neafirmisani Saša Matić nastupao je u njihovom klubu, pa sam ja pisala priču čijeg se naslova i dalje sećam, "Stevie Wonder u Studentskom gradu". Kada su bili protesti u Beogradu 1996. i 1997. bila sam na terenu ceo dan baš tamo kod Palate Albanija gde je bio i miting i kontramiting... Još uvek mi je teško kad se setim tih stvari. I novinar proživljava sve te događaje lično.

U tim prvim godinama, na mene je uticaja imao nedeljni časopis *Duga* za koji je pisala Dada Vujasinović, i niz drugih novinara koji su u to vreme prilazili temama na način koji je meni bio blizak, sa toplinom i neposrednošću, ali veoma inteligentno da proniknu u suštinu stvari. Kako je to tada izgledalo, do danas se zadržalo, a to su vrednosti - demokratija i sloboda javne reči - koje sam smatrala i svojima.

SVEDOK DOGAĐAJA

Kada idem na teren, uvek sam u službi neke priče. Ključno je da volim da budem svedok nekih događaja.

NOVINAR NE MOŽE DA BUDE NEKO KO NIJE ISTINSKI ZAINTERESOVAN ZA PROMENE U DRUŠTVU I DRUŠTVENE PROCESE.

Moram da kažem da ono što ja smatram novinarstvom - a to je neko pisanje koje donosi promenu ili informiše javnost o stvarnim i značajnim dešavanjima - u maloj sredini donosi probleme. A ako se bavite novinarstvom u smislu servisnih informacija, priloga o dešavanjima, vremenu, priča o tome šta neko proizvodi recimo na selu, bez da ulazite u to da li je ta pozicija dobra, da li je sistem uradio

8 Op.a. „Studenjak" je kolokvijalni naziv za Studentski grad u Beogradu.

nešto da pomogne takvim ljudima, u tom slučaju uglavnom nećete imati nekih preteranih problema.

Tako da je sad na novinarima da odluče šta žele. Ja sam počela sam da pišem za *Moju Hercegovinu* zato što sam **imala potrebu da napišem stvari ili da pišem ili pričam o stvarima koje su istinski bitne za zajednicu**. Onda sam počela da imam probleme zato što sam pričala o problemima koji se ne rešavaju, o korupciji, o tokovima javnog novca, odlukama nadležnih, o osobama u stanju socijalne potrebe koje nemaju adekvatnu pomoć, o nepotizmu, o nasilju itd. To je onda donelo velike probleme. Bilo je i ljudi koji me ne vole, koji su govorili - evo, baš nedavno je bilo, sad mi je to čak i smešno - "Mi je ovde primili, a ona *tako* nama".

Ključna stvar koja se meni desila bio je taj početak pisanja za *Moju Hercegovinu*. Oni su se meni javili kao ako imam neku vest ponekad iz Gacka da pošaljem. I tako sam kod njih počela.

Za Gacko je karakteristično što ima termoelektranu, a nema toplanu. I ta toplotna energija ide u vazduh. Termoelektrana radi od, čini mi se, 1984. godine što znači da se četrdesetak godina nije se napravilo ništa da ta toplota ne ide u vazduh. To je bila jedna od prvih stvari o kojima sam pisala. Pisala sam i o zagađenju, o dvostrukim aršinima, o radu termoelektrane, opštine, zapošljavanju. To je onda izazvalo dosta… animoziteta prema meni, prozivki, pozivanja na razgovor i slično. Bio je to prilično težak period. Neko je čitao sa nasladom kao "E, nek' im je rekla", mada moja namera nije bila takva. Neko ceni objektivnu informaciju, a ne samo idealizovane slike života na selu. Oni koji su me podržavali su ćutali, a oni koji me nisu podržavali, oni su bili glasni u svojoj osudi pa je bilo tu priličnih neprijatnosti.

Sećam se dobro, bio je ovde bio nekakav pir, mislim da je to bilo za Božić. Odavde su organizovano išli u sela povratnika, u automobilskoj koloni, puštali su nacionalističke pesme i te ljude uznemiravali. I ja sam napisala tekst o tome, i posle je bilo i reakcija. Tada sam stvarno osećala da će neko da me udari nekom štanglom po glavi, iz mraka. Osećala sam se prilično nesigurno zato što je bilo baš puno klasičnih huškačkih i mrzilačkih komentara.

U međuvremenu sam se ja naravno kroz rad na portalu povezala i sa drugim kolegama, zvali su me kolege iz različitih medija kada treba nešto da se priča o Gacku. Kada bi došli, brzo bi shvatili koliko

je teško naći sagovornika ovde i da ljudi ne žele da pričaju. Sećam se, došla je jedna ekipa i pravila reportažu o povratnicima. Ja sam dala izjavu i rekla sam ono što mislim, da mi živimo paralelne živote. Povratnici jesu ovde, ali živimo paralelne živote i to u suštini nije istinsko življenje zajedno ili suživot. Nekoliko dana posle toga, zaustavio me neki gospodin i kaže on meni da je želeo je da me pozdravi i da mi se zahvali što sam izgovorila ono što on oseća i da mu je to mnogo značilo što je neko, u jednom malom mestu, osvetlio njihovu (povratničku) poziciju.

JA DOLAZIM IZ SREDINE U KOJOJ SE SMATRA PRISTOJNOŠĆU POMOĆI NEKOME KO JE U MANJINI ILI SE NA BILO KOJI NAČIN OSEĆA OSUJEĆENIM, ODNOSNO PRUŽITI MU PODRŠKU I DATI MU GLAS.

Kao novinarka, mogu da osvetlim tu neku situaciju i mislim da je to veoma važno i za one koji su većina, koju treba da čuju one čija je ovo takođe zemlja.

CEH KOJI MORAMO DA PLATIMO

Neke stvari su se dešavale i mimo moje kontrole. Majka sam četvoro dece, pa je bio prilično dug period kada sam ja pokušavala da izbalansiram profesionalni život i potrebe moje dece koje su imale prioritet. Problem je bio i u tome što sam došla sa strane, praktično nikoga nisam poznavala i nisam imala na koga da se oslonim, čak ni da mi, recimo, neko pričuva decu. Gde god sam išla, vodila sam ih sa sobom.

Onda kada su deca porasla, mogla sam se opet vratiti onome za šta smatram da je vredno truda za ovo društvo. Bilo je tu puno i uspona i padova, i nekakvih dilema i pitanja ima li sve smisla, pogotovo kada sada vidimo kako se vraćaju opet nekakve retrogradne, destimulišuće tendencije, pa je i novinarkama teško zadržati entuzijazam.

Ja sam idealista, priznajem. Svi mi grešimo. Ja sam grešila u prošlosti, a grešim i dalje.

Možda zahvaljujući tom idealizmu, ja sam postojana u strašnim trenucima. Bio je jedan jako neprijatan slučaj sa jednim kriminalcem, čovekom koji je osuđen i koji je na kraju uspeo da se izvuče od neke kazne, a zbog čijeg nemara je nastradao otac dve ćerke. Taj proces je trajao dugo i on je pokušavao na različite načine da izbegne tu sudsku kaznu. Žena tog poginulog čoveka nazvala je mene, u očajanju pošto je ponovo obnovljen sudski proces. Napisala sam priču o tome, a onda su počele neprijatnosti sa njim, uključujući i pretnje da će da me ubije.

U tim nekim momentima pričala sam i sa decom. Uvek sam strahovala da njih neko na neki način ne ugrozi. Nedavno sam napisala sam neki tekst o situaciji u Gacku koji je bio prilično dočekan na nož. I onda sam rekla svom detetu u srednjoj školi da bude spreman ako mu budu nešto rekli, da zna da sam radila svoj posao. **I on mi je rekao: "Ma da, hejtuju te ovi neki, znam". Pitam ga: "Pa dobro, kako se ti osećaš zbog toga?" On meni odgovara: "Ja znam da ti dobro radiš svoj posao i da nisi napisala ništa što nije tačno. Tako da je OK." To mi je baš značilo, najveća satisfakcija.**

U novinarstvu sam imala bezbroj lukrativnih ponuda. Ja sam znala da to nije za mene, da ne mogu da zagovaram neke politike u koje ja istinski ne verujem i da nisam osoba koja prevodi žedne preko vode. Tako da sam sve to, naravno, odbijala. Mislim da su moja deca u tom smislu baš ponosna što je to tako.

Imali smo naravno različitih situacija. Recimo, pisala sam o vršnjačkom nasilju u školi, a nakon toga je moja ćerka prebačena u drugi razred, u nekakvoj transformaciji. Meni je bilo jasno da je to kazna, jer je kao odlična učenica prebačena u, uslovno rečeno, „problematičan" razred, kako bi se napravio kao nekakav balans. Pričala sa njom i rekla joj: "To je prosto ceh koji moramo da platimo, ti ćeš se izboriti sa tim." Tako je i bilo. Ona je i dalje nastavila da bude odlična učenica i OK je.

Ja sam bliska sa decom i pričali smo o svemu. Ovo nešto što je bilo neprijatnosti, prevazišli smo.

PORUKE PREKO POSREDNIKA

Opterećenje je saznanje da mi živimo u državi ovakvoj kakva jeste. I da vas tuži neko ko je, prvo, milioner, a drugo, neko ko je visoko pozicioniran, i treće, ko je duboko involviran u policijske strukture i obaveštajne. Neko sa konekcijama[9]. To je onda veliko opterećenje. Prošli smo kroz to, zahvaljujući i podršci BH novinara koji su obezbedili pravnu pomoć i onda je bilo malo lakše. Proces je vođen do Vrhovnog suda, znači do krajnje instance i na svim instancama je on izgubio. Naravno, posle toga je bio unapređen. Nadam se da će vreme pravde doći, da će se stvari iskristalisati, a u međuvremenu ostaje satisfakcija da ono što je napisano nije bilo inspirisano ničim osim željom da se osvetli jedan funkcioner i njegova uloga u ovom sistemu.

Imali smo i pretnje druge vrste, recimo, upozorenja da sklonim neki sadržaj, preko „prijatelja". To uvek ide preko posrednika, nekoga koga poznaju, ko prenese poruku. Kao: „Nemoj da se igraš, angažovaće bivšeg sudiju Ustavnog suda koji sad radi kao advokat, uzeće ti sve živo, bolje ti je da to obrišeš." Mi smo to odbijali, govorili neka tuži, pa ćemo videti šta dalje.

Puno se stvari dešava za koje čovek ne može da nađe podatke.

Tokom vremena suzio se broj ljudi, krug ljudi u upravama, koji žele da pričaju. Odluke donosi nekoliko ljudi koji su međusobno povezani interesima, ne samo političkim nego, pre svega, finansijskim. To je veliki problem, a i ljudi nerado pričaju. Kad razmislim, ja ne znam da li će se, recimo, inženjer na termoelektrani zauzeti za svoju profesiju. Mi novinari se recimo za svoju profesiju, pa ukažemo kada je nešto neprofesionalno, pa i kritikujemo kolege. Vi imate situaciju na termoelektrani u kojoj ja vidim da nešto nije u redu ili posumnjam, ali meni treba neki stručnjak, neko iz te branše koji će objasniti šta se zaista dešava, a ja tog sagovornika nemam. Ali, s druge strane, da sam iz ove sredine, možda ne bih imala tu potrebu da ispravljam krive Drine.

9 Bivši načelnik Policijske uprave Trebinje Žarko Laketa pokrenuo je u septembru 2018. godine parnični postupak protiv portala Direkt i Milanke Kovačević zbog navodne klevete i povrede ugleda i časti, povodom objavljenih tekstova o radu policije i imovini policijskih funkcionera. Osnovni sud u Trebinju odbio je njegov tužbeni zahtjev kao neosnovan, a tu odluku potvrdio je i Okružni sud u Trebinju. Laketa je potom podnio apelaciju Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, koji ju je također odbio kao neosnovanu.

ŽENSKA PRIČA

Puno je stvari protiv novinara, a još više protiv novinarki. Propituje se njen rad, ali i izgled, i to kakva je ona majka, kakva je supruga, kakva je žena, kakva je drugarica, kako se nosi. Hercegovina jeste rigidna i kada je kritika u pitanju, tu su nemilosrdni.

Ja sam recimo imala neku situaciju gde su bili pokušaji da me diskredituje tako što su me povezivali sa nekom starletom istog nadimka. Pa onda komentari uglavnom vezani za izgled, način oblačenja, komentari tipa "da je ona dobra majka, žena, ona bi ćutala, prazno joj srce, prazna duša". Iako su to naravno gluposti, i iako ljudi znaju da je tako, da su to neistine i uvrede, ne možete da budete skroz imuni na njih kada tu toliko glasne. Jedan dan me to pogađa, drugi nastavim dalje i tako. Čovek ne bi smeo da se navikava na to i ne bi uopšte trebalo da bude tako, ali u okruženju u kome živimo, ja ne mogu sebi da dozvolim da se baš osvrćem na sve to što me boli, što je nepravično. Moj rad može da se kritikuje, dakle uvek sam spremna za to što pišem, da razmatramo to, ali moj lik i moja pojava. I to je baš ružno i nadam se da će generacije koje dolaze imati mnogo više empatije.

JA NE ZNAM GDE ZAVRŠAVAM JA, GDE POČINJE DIREKT I OBRNUTO. DIREKT JE ŽENSKA PRIČA, NIKOLIJE BJELICA ŠKRIVAN I MENE, NAŠ IZRAZ, NAŠE ČEDO KOJE SMO NEGOVALE SVIH OVIH GODINA I NADAMO SE DA ĆE TO DA TRAJE.

To je mesto gde se trudimo da pokažemo da novinarstvo može da bude profesionalno. U fokusu su nam tokovi novca, političke priče, donosioci odluka, sve ono što utiče na naš život i na okolnosti radi

kojih su onda ljudi marginalizovani. To je nešto što nas još uvek nekako drži i greje iznutra i daje nekakvu pogonsku energiju za rad.

Mi nismo aktivistkinje. Imamo naravno svoja jasna opredeljenja i ja nemam sumnju uopšte da je za svaku osudu slučaj kada je napadnuta žena ili kada je mizoginija u pitanju, ali to nije aktivizam. Mi to pratimo novinarski.

Trudimo se da budemo slobodne onoliko koliko nam naravno naši profesionalni uzusi dozvoljavaju, i to nam je negde uvek u glavi. Na prvom mestu nam je bitno da se ne izneveri poverenje čitalaca. Više volimo da ne objavimo nešto nego da objavimo pa da bude netačno ili na neki način da dovodi ljude u sumnju.

Trudimo se da budemo aktuelne, da osvetlimo neku situaciju iz nekog ugla koji je za nju bitan, a koji nije u prvom planu. Evo jedan primer. (Milorad) Dodik nema funkciju u vlasti i dolazi na otvaranje lokalnog puta i logično je da ćemo mi pitati u kom svojstvu je taj čovek tu, zašto je uopšte tu. To je zapravo glavno pitanje, a ne put ili rekonstrukcija jedne male deonice, već ta cela svita i javni novac koji se koristi za tu promociju, to bi u suštini trebalo da bude u prvom planu.

Šta god da radite u životu vi dajete deo sebe i ostavljate svoj neki pečat pa je tako Direkt naša slika i prilika.

Sama činjenica da je novinarka u maloj sredini uspela nešto da promeni, da zatalasa, odškrine neka vrata i donese barem dah demokratije i kritičke misli, velika je stvar. Mislim da je to put za neke druge koji dolaze, nadam se da će im biti lakše. Ja se nadam da ću tek ispričati svoje najbolje priče.

JA (!) SAM OVDE NOVINARKA

Osećati se sigurno pre svega znači ići na teren ili otići na događaj siguran da niko neće da napravi neku neprijatnu situaciju, da će na vaše pitanje pristojno da se odgovori, da nećete biti direktno izloženi nekakvoj diskreditaciji, verbalnom napadu, da ne spominjem fizičke. Kada krenete na teren, vi nikada ne znate šta će da vas dočeka i kako će da se ljudi ophode prema vama, da li će biti ignorisanja, da li ćete se osećati nesigurno ili nepoželjno.

TO SU STVARI KOJE SU UVREDLJIVE I NA NEKOM LJUDSKOM NIVOU, A O PROFESIJI DA NE PRIČAMO.

Ja u principu nikada nisam izneverila bilo kog sagovornika. Ako uzmem izjavu sigurno je neću izvući iz konteksta ili pogrešno protumačiti. Stvarno se trudim da budem profesionalna u svakom odnosu, neću se čupati. Mada, iskreno, evo recimo ova poslednja situacija u Banja Luci gde su kolegi sa *BHRT*-a uzeli mikrofon[10]. Ja sam posle razmišljala šta bih ja uradila na tom mestu i krećem od onoga da ne bih dala mikrofon.

Čovek stvarno nekad mora da kaže, e pa stvarno nećete moći. JA sam ovde novinarka, ovo je konferencija za novinare i postoji samo jedna osoba kojoj ovde nije mesto, a to nisam ja. I obezbeđenje isto treba tu da odgovara, disciplinski, nije bilo na njima da novinaru otimaju mikrofon. Treba učiti iz ove situacije, tako da sam se ja pripremila: ako se ja nađem u situaciji da mi neko otima mikrofon, e neće ga uzeti. Jurićemo se, to je to.

Kada sam ja imala neprijatnosti, svi ti ljudi (*op.a. novinari i urednici medija članica Udruženja Umbrella*) su bili uz mene. Nema veze što nisu fizički ovde, velika je to stvar. Najviše neprijatnosti sam imala na samim počecima kada sam bila usamljena u pristupu poslu. Međutim, drugačijje je od kako su ljudi shvatili da postoji čitava mreža novinara[11] ili novinarska zajednica. Bilo je to jednom prilikom kada sam bila izložena nekom pritisku, i ja sam tada rekla "Ja ću se svima obratiti i ova vest, ako se desi, biće bukvalno u svim medijima u BiH, budite

10 Op.a. Opaska se odnosi na incident od 19. oktobra 2026. godine u Banjoj Luci kada je Milorad Dodik verbalno napao novinara BHRT-a Vladimira Šuška tokom konferencije za medije u Vladi Republike Srpske, nakon pitanja o nabavci uglja i opreme uoči najavljenog poskupljenja električne energije. Dodik je tada tražio da se novinaru oduzme mikrofon.

11 Direkt je jedna od 12 članica Udruženja Umbrella, te članica Mreže urednica i novinarki BiH.

spremni na to, jer ja znam da će to tako biti", i to je uticalo da se situacija smiri.

Nije ovo igra, ovo je posao i ovo su životi i **novinarstvo je jedna toliko važna stvar za društvo, da sa njom ne treba da se igra i da zavisi od volje bilo koga. To je resurs ovog društva koji ga tera da napreduje i da bude bolje.** Ja ga samo kao takvog i posmatram.

Moram da kažem da do pre pola godine nisam videla neko svetlo, ne samo za novinarke u Bosni i Hercegovini, nego generalno. Činilo mi se da su retrogradni tokovi na svetskom nivou uzeli toliko maha, da ja zavladalo neko ludilo, pa sam se već bila malo obeshrabrila, mislila "ima li više normalnih ljudi". Ali, ovih dana sve neke lepe vesti. Što se kaže, **"priroda se obnavlja, razum se pomalja".**

Iskreno se nadam da će ovo društvo krenuti napred iz blata živog u kojem je već 30 godina, a novinarke su već napravile taj iskorak. Žene nose promenu. Nadam se da će naše društvo napredovati tako da dostigne novinarke.

Ne znam koliko mogu uopšte da delim neke savete, a i sama sam hiljadu puta bila u dilemama. Mislim ipak da dobro na kraju mora da pobedi. Duboko verujem u to. Ako ste se sačuvali od svih izazova na tom putu, da ne podlegnete egoizmu, lukrativnim, stranačkim ponudama, onda ste vi već uradili veliku stvar. **Ako želite da se bavite novinarstvom neka to bude pošteno i iskreno. A ako ne možete tako, onda bolje da promenite profesiju.**

***

GORDANA KATANA

“Bio je rat. U smislu karijere, milionima ljudi je promijenio život.”

Gordana Katana je novinarka i građanska aktivistica iz Banje Luke, s više od trideset godina iskustva u novinarstvu. Diplomirala je pravo, položila pravosudni ispit i namjeravala postati sutkinja, ali je spletom okolnosti sebi presudila novinarstvo. Pronicljive, kratke rečenice prepoznatljiv su dio njenog novinarskog izraza, a svoj stil opisuje uz dosjetku da nikad ne bi umjela napisati reportažu poput Vlade Mrkića - *jer nema srca*. O sebi govori skromno, o ljudima koje voli i cijeni s mnogo smijeha i s *puno srca*.

Radila je za nekoliko domaćih i međunarodnih medija, počevši od banjalučkog *Novog Preloma*, preko *Oslobođenja*, *Dana*, *Glasa Amerike*, *Reutersa* i drugih. Pisala je o političkim i društvenim prilikama u Bosni i Hercegovini, ratnim zločinima, protjerivanju i povratku stanovništva, suočavanju s prošlošću, ali i o radničkim pravima i socijalnoj pravdi. U arhivu Instituta za ratno i mirovno izvještavanje (IWPR) nalazi se više od stotinu njenih tekstova o ratnim zločinima, procesima pomirenja i kulturi sjećanja.

Nekada je zamišljala da će poslije rata pisati o lakšim temama, možda i za *Vogue,* ali je nisu dočekale. Ostaje posvećena pričama o ljudima i društvenim nepravdama, a novinarstvo je proširila građanskim aktivizmom. Danas je kourednica portala *Živi ljudi*, posvećenog socijalnoj i ekološkoj pravdi.
„*Ja nikad sebe nisam vidjela da sam ono: ja, novinar, ono kako to ljudi kažu...*“, govori, gotovo usput prizivajući naslov knjige Hamze Bakšića, jednog od doajena bh. novinarstva i svog učitelja kojeg se tokom razgovora rado prisjeća.

U nastavku su dijelovi njene profesionalne priče, o novinarstvu koje nije planirala, ljudima od kojih je učila i onima zbog kojih je vrijedilo ostati u tom poslu. I o trenucima kada je gotovo odustala. Ali nije.

SPLET NESRETNIH OKOLNOSTI

Moje novinarstvo je bilo splet nesretnih okolnosti, nikako odabir. Ja sam završila Pravni fakultet, položila pravosudni ispit i do rata očekivala da ću biti upravo ono što sam željela. Dobra sutkinja, dobra krivičarka, jer je to ono što je mene zanimalo. A onda se desio rat i taj etnički otkaz na poslu. Ostao je taj neki vakuum tokom čitavog rata.

Odmah nakon potpisivanja Daytona profesor Miodrag Živanović odlučio je da ponovo pokrene redakciju *Novog Preloma* i zapravo smo se nekako tu okupili. To je bio mali svjetionik slobode u toj Banjoj Luci koja je bila strašna, rigidna, užasna.

I *Prelom* je krenuo, odnosno tada već *Novi Prelom*, da izlazi. Ja sam povremeno dolazila u redakciju, suprug je tamo radio, ali zaista nisam razmišljala, niti sebe vidjela u novinarstvu. Nije bilo struje, dobili smo od IFOR-a agregat, samo da se može ono osnovno raditi. Danima sam tako sjedila na nekoj hladnoj TA peći i pričala o tome kako je Dayton potpisan i kako SDS donosi niz zakona kojima pokušava da blokira implementaciju Aneksa 7 i da ozakoni etničko čišćenje kroz otimanje doslovno tuđe imovine. Ja sam tako pričala i pričala, a onda je profesor Živanović rekao da je krajnje vrijeme da se dignem s te peći i da počnem nešto pisati o tome. Kad sam već pravnica pa znam, da to uobličim.

Tako je nastao i prvi tekst, ali iskreno da vam kažem, ja u tom momentu apsolutno nisam imala nikakvu predodžbu šta je to novinarstvo, niti sam ja znala išta o tome. Na sreću, tu je bio pokojni kolega Slavko Podgorelec, sjajan novinar s ogromnim novinarskim iskustvom, koji je to što sam ja napisala uobličio u nekakav novinarski tekst.
Kada završite Pravni fakultet i odlučite ići u pravosuđe, to vas jako opismeni. Vi prosto naučite, na neki način, kao kad pišete dobar izvještaj ili analitički tekst, da odvajate bitno od nebitnog. I možda je to bilo to. Ne znam.

DVIJE LIJEVE CIPELE

Onda je došlo to proljeće 1996. godine, taman negdje nakon što je okončana reintegracija Sarajeva, odnosno Grbavice. Mi smo bili pozvani, I suprug i ja, da dođemo u Sarajevo na školu novinarstva koju je organizovao Mediacentar. Zapravo, to je bio rad novinara u postkonfliktnom periodu.

Imali smo sreću, stvarno, da je Mediacentar osigurao da nam kao predavači dođu najbolji novinari iz Bosne i Hercegovine, regiona, ali i svijeta. Jedna od predavačica bila je tadašnja urednica svjetskih vijesti u AP-u, Stephanie Nano. To je bio period od neke tri sedmice u kojem sam ja zapravo počela da učim i da vidim šta je to novinarstvo, kakvo bi ono trebalo biti. Ali ne znam, nisam ja tada, vjerujte, uopšte imala nikakvu predodžbu o sebi.

Ja sam još kratko vrijeme, možda do ljeta, bila u *Prelomu*, a onda je u Banju Luku došao Perica Vučinić. Bila je donesena odluka da agencija AIM, Alternativna informativna mreža, pokrene svoj servis vijesti koji bi pokrivao period izborne kampanje ovdje. Perica me pozvao i ja sam počela da pišem.

Mada, to su bile strašne blokade. Vi kada ne završite žurnalizam, vi pojma nemate. Onda, kada vam ljudi koji su sjajni novinari toliko toga utuve u glavu, ja sam imala onu klasičnu blokadu da više ništa ne znam napisati. Jer sve je bilo – kakav mi je lead, koliko je riječi, koliko je koji kut.

To je za mene bilo ono, mislila sam da nikad neću prosto nekako to savladati..

PA ONDA SHVATITE, POSLIJE PUNO GODINA, DA JE NOVINARSTVO ZANAT – KAO FABRIKA CIPELA.. KAD PROĐE DAN, A NISU DVIJE LIJEVE CIPELE SAŠIVENE, ONDA JE SVE DOBRO.

I te godine, poslije Daytona, bila sam u Londonu na jednoj konferenciji posvećenoj iskustvima pomirenja iz različitih država svijeta. Tu je bio Mehmed Halilović, tada glavni i odgovorni urednik *Oslobođenja*, i pitao me hoću li početi pisati za *Oslobođenje*. Za mene je tada *Oslobođenje* bilo vrh i ja sam jednostavno to prihvatila.

Za mene će taj dio zapravo biti prekretnica. Ne znam koliko to danas ljudima vjerovatno zvuči strašno daleko. Dakle, ja počinjem pisati za *Oslobođenje*, međutim, mi nemamo telefonske veze sa Sarajevom. Napišem tekst, pa ga štampam, pa ga telefaksom pošaljem u Ljubljanu. U Ljubljani ga prekucaju, pa ga onda pošalju u elektronskoj verziji u Sarajevo.

I za živo čudo, svaki dan su ti tekstovi izlazili.

„UKLJUČI CNN!"

Vrlo brzo nakon toga počela sam raditi i za Glas Amerike, kao njihov stringer iz Banje Luke. Krajem devedeset šeste godine, War Report je imao jedan projekt kojim su pokušavali nekako da povežu novinare iz cijele Bosne i Hercegovine, uz sve one prepreke. Ja sam predložila da napišem tekst o ratnoj siročadi, ali za cijelu Bosnu i Hercegovinu. I ako sam na išta stvarno ponosna, onda je to upravo ta priča. To je prva bosanskohercegovačka priča o djeci koja su u ratu ostala bez roditelja, jer zahvaljujući War Reportu ja sam uspjela da proputujem ključne gradove Bosne i Hercegovine, **i onog momenta kada se u sarajevskom Svijetu pojavila naslovnica s naslovom teksta "Prekrižena budućnost", tada sam shvatila da sad više nema ono natrag, sad sam novinarka.** Urednik tog izdanja War Reporta bio je Hamza Bakšić.

Hamza Bakšić i njegova supruga Azra, oni su za mene bili kao roditelji. Hamza je bio učitelj. Dozvolio mi je ono što ne znam da li će ikada iko više od kolegica ili kolega imati - nekoga koga ste mogli nazvati u bilo koje doba dana i noći, pitati šta i kako. Sve znanje koje je imao dijelio je. Ali nije samo prema meni. Ljudi koji su htjeli od njega učiti doista su mogli naučiti. Ja i danas, kada ovi mladi ljudi odluče naprasno da budu novinari, lijepo im iskopiram onu Hamzinu čuvenu knjigu *Ja, novinar?*, pa da uče. Jer, mislim, može se promijeniti alat, ali suština ostaje ista.

Hamza je strašno volio da se zabavlja i tako da mi pravi one spačke. I sad, pošto sam ja navikla na to sve, kasno je navečer, skoro je ponoć prošla, zvoni telefon. Javlja se Hamza i kaže ovako, ozbiljno: „Uhapsili su Karadžića."

I ja, misleći da se zeza, kažem: „Hamza, ako nemate pametnijeg posla nego da me zovete u ovo doba noći..."

On je samo rekao: „Uključi CNN", i spustio slušalicu.

I naravno, znate, ono, iz kreveta bukvalno, mislim, i stvarno su ga uhapsili.

Imam duboko poštovanje prema Hamzi, prema Emiru Habulu, prema čitavoj jednoj generaciji novinara, i Seji Fetahagiću, od kojih smo, bar sam ja imala sreću da učim. A pogotovo kolege i kolegice koji su živjeli u Sarajevu i koji su mogli puno više da rade s njima nego što sam ja.

Prekrižena budućnost

Njihove želje su identične željama vršnjaka, koji imaju roditelje. Oni sebe vide kao uspješne advokate, ljekare, poslovne žene... ali jasno iskazuju strah pred budućnošću. Petnaestogodišnjakinja je prekrižila rubriku sa pitanjem kako vidiš svoju budućnost

Piše: Gordana Katana

Foto: Članak Gordane Katane objavljen u časopisu Svijet 28. novembra 1996. godine.

NIJE MI BILO ŽAO TIH SEKUNDI

Ja sam bila načisto kako, u stvari, u BiH stoje stvari gotovo godinu dana prije nego što se nama rat desio. Pogotovo u onim mjesecima nakon pada Vukovara. Pa nakon pada Vukovara više niko nije mogao zatvarati oči. Na kraju krajeva, živjela sam u Banjaluci. 1993. sam se vjenčala, moj suprug je Bošnjak. Možete misliti kako je to divna jedna kombinacija bila. Pa su njega vodili u logor jednom, pa drugi put, pa teške radne obaveze. Bilo je to vrijeme puno izazova.

DA SE NISAM POČELA BAVITI NOVINARSTVOM, JA BIH VJEROVATNO POTONULA, KAO PUNO LJUDI, U POTREBU ZA NEKOM OSVETOM.

Ovako, novinarstvo je bilo fantastična prilika da, kad naučite kako se treba objektivno i profesionalno raditi svoj posao, progovorite o svim onim stvarima o kojima se ovdje nije govorilo.

Naša generacija, moja generacija, ili generacija koja se neposredno poslije rata počela baviti novinarstvom, imala je tu sreću. Znate, bila je velika pažnja međunarodne zajednice. Tu su bili OSCE, bio je IPTF i IFOR. Svi su oni nekako stvarali okruženje da počnemo profesionalno i slobodno da se bavimo novinarstvom. Ali za mene je to bila i velika obaveza i odgovornost. Da progovorim o etničkom čišćenju, o ratnim zločinima, o toj strašnoj nepravdi koja se dešavala ovdje i o svojim sugrađanima koji su bili saučesnici. Znate, niko vas nije morao puškom istjerati na vrata. Ali svi ti ljudi koji vam nisu htjeli pomoći, koji nisu ništa učinili za bilo koga samo zato što se drugačije zvao, jednostavno...

O tome sam shvatila da treba govoriti, da treba koristiti činjenice, brojke, sve ono što je bilo dostupno.

Ratni gradonačelnik Banje Luke - koliko god su oni (*op. a. redakcija*) meni to zamjerali – nisam kršila kodeks kada sam svaku priliku,

otkako sam počela raditi za Glas Amerike, koristila da kažem da je on ratni gradonačelnik za vrijeme čijeg mandata je 80.000 ljudi, nesrba, protjerano. To je taj podatak. Pitali su me na Glasu Amerike zar mi nije žao tih sekundi. **Pa nije mi bilo žao tih sekundi.**

Nije na nama novinarima da donosimo presude, na kraju krajeva, osnovani je bio Haški tribunal, domaći sudovi su na kraju krajeva trebali, i radili su svoj posao, ali je na nama bilo obaveza da govorimo u ime onih koji nisu mogli govoriti. Da konačno progovorimo i o Banja Luci, o Prijedoru, o Srebrenici. Ja govorim iz perspektive nekoga ko živi u ovom entitetu. Često su me pitali, *a šta je sa Kazanima ili nekim drugim*. Da, ja sam rekla, ali bilo je dovoljno i ima dovoljno kolega u Sarajevu, u Mostaru, u Zenici, Tuzli, koji su isto tako spremni da o tome govore.

Ali valjda je prvo naša obaveza da čistimo svoje dvorište, pa onda sve ostalo.

TO JE ONA KATANA

Reakcije okruženja na ono o čemu sam pisala bile su, iskreno, nimalo prijatne. Zapravo, ljudima je najlakše da negiraju, okreću glavu, znate, prave se da se ništa nije desilo. I onda neko dođe i počne o tome javno pisati, javno govoriti.

Mi kad smo prvi put otišli u Sarajevo, pojma nismo imali da se, recimo, tamo na regiji Doboja može gledati Televizija Sarajevo ili Televizija Bosne i Hercegovine, ne sjećam se više koja je tada bila. Uglavnom, pozvana sam da gostujem u Dnevniku, upravo zato što sam, valjda, došla iz Banje Luke. Znate, čista egzotika.

Onda je tadašnji dopisnik iz Doboja, koji je radio za RTRS, napravio jedan grozan televizijski prilog. Pozvao je na linč, na ubistvo, na ovo, na ono. I sad zamislite, mi smo došli u Sarajevo, nema telefonskih veza i samo smo roditeljima preko satelitskog telefona OSCEa javili da smo stigli.

A zamislite dva stara oca koja sjede u kući i gledaju sve to. Ne znaju uopće šta je s nama, mi se ne javljamo. Kako je moj pokojni otac rekao, još jednom je osijedio čekajući te sedmice da se vratimo.
Tako je počelo i bilo je konstantno.

Devedeset sedme, kada je Biljana Plavšić krenula u taj čuveni obračun sa SDS-om, mene je jedan kolega koji je tada radio na Srni fizički napao. Izlazili smo s presa Biljane Plavšić. On je bio, znate, ono Karadžićevo krilo SDS-a, i od svih ljudi koji su tu došli, našao je mene. Valjda sam bila najmanja, najsitnija, pa najbolja meta za fizički napad. I nekako, ne znam, onda je to postalo nekako normalno, meni normalno, razumijete. Bilo je tu stvarno svega.

Onda su mi zaprijetili iz podmlatka SDSa da će mi dići auto u vazduh i tad je već bilo gadno. Ja sam tako jedno tri dana to gutala, gutala.. Nisam se bojala za sebe, bojala sam se za supruga, za oca. Tu smo mi svi. Prijavili smo to OSCE-u, pa se uključio Ured visokog predstavnika. I bogami su tada natjerali i rukovodstvo SDSa da se javno izvini. Ali mala je to satisfakcija, znate.

Onda devedeset i deveta, bombardovanje Srbije. U Banjaluci je tada potpuno devastiran ured OHR-a, kuća u kojoj je bio konzulat Velike Britanije. Bile su to strašne stvari. Ganjali su tako malo i mene po Banjoj Luci, da me linčuju. Znate, ono: **„To je ona Katana"**. Iz Glasa Amerike su se zapravo jako brinuli za moju sigurnost. Ne znam, sad mi je to toliko čudno i daleko - kad vam vozila IFORa i IPTFa stoje pred kućom jer vas neko treba čuvati.

Kako je to rekla jedna moja drugarica koja nikakve veze nema s novinarstvom: *„Pa znaš koliko bi sad ovi voljeli, kad ih neko ružno pogleda, šta bi dali da su bili na tvom mjestu*?"

Ali meni je zbog svega toga bilo, u stvari, vrlo neugodno.

Ja sam gotovo čitavo to vrijeme bila u Oslobođenju, s jednom pauzom od dvije godine. U decembru 2018. sam dala otkaz. Došla sam u fazu da sam pomislila da **nikad više neću slova napisati.** Ništa, ništa. Samo prazan prostor. Ne mogu. To je bilo do te mjere frustrirajuće.

Koliko god smo mi novinarke i novinari spremni da pišemo o tuđim problemima, a jesmo, ne mogu ja sad reći da okrećemo glavu od radnika, štrajkova, mobinga, zviždača, sve mi to pišemo, ali nikada ne pišemo o sebi. Razumijete, jedna je strana ona vanjska, i tada trebate zaštitu, a druga je strana ona koja se dešava unutar kuće. Znači, da za svoj rad budete plaćeni, poštovani, da imate penziono, zdravstveno, da vas niko ne drži deset godina na ugovoru o djelu.

A mi ćemo gutati, gutati, gutati, znate, pa ćemo onda čekati da puknemo. A kad puknemo, onda je gotovo. Ja sam to na svojoj koži osjetila i nikad nikome ne bih poželjela da se dovede do te faze. A mogu misliti da svaki dan u nekoj redakciji neko pukne. I neko kaže: a šta ću? Imam kredit, imam dijete. Moram i sutra živjeti, moram platiti stan. I to je ono najstrašnije.

A opet, ja sam u jednom momentu rekla: pamtit ću samo sretne dane. Pamtit ću te najbolje dane iz *Oslobođenja*, svoju prvu žižu, svoje prve kolumne. Pamtit ću saradnju sa Sašom u *Danima*, jer mi je omogućio da dobijem svoju kolumnu, „Dekonstrukciju stereotipa", koju sam stvarno pisala s beskrajnim zadovoljstvom.

To je kraj.

A početak je bio lijep. Početak je bio stvarno lijep.

ŽIVOT I NOVINARSTVO SU PUNO VIŠE OD VELIKE PRIČE

Teme koje ne puštam su sigurno teme odnosa s prošlošću, kultura sjećanja, istraživanje ratnih zločina, bez obzira na to što je to najosjetljiviji dio, nekako čovjeku ostane to da kažete: „Okej, dala sam mali doprinos." Mali doprinos da se ne zaboravi, da ostane zabilježeno. To su i najtraumatičnija iskustva. Ja kada sam prvi put sišla s kolegom kamermanom Slobodne Evrope u masovnu grobnicu u Kevljanima... To su strašne stvari. Tomašica, Srebrenica. A opet, koliko god je to grozno, teško vam je, toliko osjećate potrebu da o tome pišete, da izvještavate, da tražite odgovore. Mada odgovore, mislim da ih nećemo ni dobiti. Da ukazujete na to odbijanje ljudi, pogotovo u ovom entitetu, da se suoče s prošlošću, da prestanu izjednačavati čitav jedan nacionalni korpus s ljudima koji su u njihovo ime počinili zločine.

Meni je bilo jako važno kada sam uradila istraživanje o zločinima nad hrvatskim civilima u Banjoj Luci. Ne bih to nikada uradila da nije bilo ogromne pomoći Banjalučke biskupije, odnosno biskupa Komarice. Oni su svaki zločin dokumentovali. Ali je trebalo to, je li? I to je važno. Važno vam je onda kada se takvi tekstovi puno prenose. Znate, ono, kada imaju vidljivost, kada jedan problem osvijetlite i progovorite u ime jedne zajednice koje gotovo više u Banjoj Luci i nema.

Ne znam, a onda opet ima nekih i čudnih i lijepih priča. Čitajući Holbrookeovu knjigu *Završiti rat*, našla sam jedan segment priče o logorašu s Manjače koji je, onako zatočen, od komada metala napravio malu skulpturu logoraša. Kada su ga pustili, preživio je zatočeništvo, u Karlovcu je došao Holbrooke, rat je još uvijek bio u toku, početak tamo 1993. godine. On je Holbrookeu dao tu figuru i rekao da ispriča svijetu kroz šta su prošli. Holbrooke je poslije toga otišao u Ameriku, otišao je na CNN i donio tu figuricu. Napravljena je velika priča o tome, a ta figura, skulptura čovjeka pognute glave, s rukama svezanim na leđima, postala je svjetski simbol logoraša. Ja sam počela da tragam za tim čovjekom i našli smo ga.

On je iz Sanskog Mosta i vratio se. Otišla sam uraditi s njim priču. To je ono lijepo. Kao što je svaka priča o povratničkim zajednicama lijepa. Ja jako volim otići u Prijedor. Mislim da me tamo ljudi stvarno vole, u Prijedoru, u Kozarcu, u Kamičanima, u Kevljanima. Puno me ljudi zna koje ja ne znam, ali oni znaju šta sam ja radila i to je možda ono najvažnije.

Druga tema je socijalna pravda, nešto od čega ja nikada neću okrenuti glavu, ali to je potpuno neka druga dimenzija, kao i ekološka pravda i sve to. Ja sad možda puno više i o tome pišem. Radnici su vijest kad je štrajk, kad ostanu bez posla. Mislim, nekako smo mi kao društvo, i to je ono što je pogubno, i dalje samo fokusirani na te političke floskule, na te političare koji nas evo, pa nije to tri decenije, 34 godine, 35, iscrpljuju. Gotovo ista lica se vrte na političkoj sceni ili ih zamijene oni mladi koji su jednako loši, rigidni. I to je problem. Možda treba stvari drugačije posmatati. Malo više dati prostora ljudima, ekonomskim, socijalnim temama, onome od čega se živi, ali nažalost, ovako je kako je.

Meni je aktivizam, u stvari, bio i jeste nadogradnja. Ja sam imala sreću, stvarno, da se sve ono o čemu sam razmišljala, o čemu sam pisala, javno govorila, poklopilo u jednom trenutku s jednom sjajnom ekipom u Banjoj Luci. Mlađih ljudi puno od mene, ali izuzetno obrazovanih, izuzetno hrabrih. Tad je osnovan i BASOC, Banjalučki socijalni centar, već je bio i Kvart u Prijedoru. Bilo je to neko jezgro koje se okupilo i onda smo mi naprosto samo radili.

Meni je tako Branko iz Kvarta jednom prilikom rekao: „Ne možeš biti novinarka i aktivistica.“ Ja sam rekla: „Mogu i jesam.“ Što sam više bila u aktivizmu, sve sam više počela da radim s radnicima, sa

sindikatima. Ušla sam preko Fronta slobode u tu radničku pismenost. Mi smo radili sa sindikatima na fabričkom podu, obrazovali radnike. Puno sam radila ovdje sa sindikatima iz željeznica, pa rudarima iz Ljubije.

Onda kad dođem negdje tako, obično sam nastojala da dođem isključivo kao građanka, ne novinarka. I onda kolege me vide pa kažu: „Daj diktafon." A onda oni kažu: **„Ona je s naše strane."** E, to vam je, u stvari, to. Ona je s naše strane. Kad to doživite i ako imate privilegiju da o tome možete i pisati, to je onda stvarno prava stvar. Sad sam ko-urednica portala *Živi ljudi*. Nama je stvarno fokus socijalna i ekološka pravda, ali to ljude zapravo ne zanima. Onda imate te male džepove neke, eto ja sam možda jedan od tih džepića, i pokušavamo kroz ovaj portal da bar neke ljude učinimo vidljivim koliko to možemo. A pitam se onda u jednom momentu: ko će poslije mene? Jer, ne znam, svi mi volimo pisati velike priče. Samo život je puno više od velike priče.

BACILA SAM I GULAŠ I ŠERPU

Što se tiče samog posla, to što sam žena nikada mi,, nije predstavljalo prepreku, niti sam se osjećala ugroženom u odnosu na moje kolege. Mada, kad ste dopisnica, pa niste u redakciji nekoj, ne možete to ni osjetiti. Ja sam godinama radila za Glas Amerike i Oslobođenje, sama iz Banje Luke. Dok sam radila za Reuters, moje su dvije šefice bile žene u Sarajevu. Ne mogu dušu griješiti.

Činjenica je da mi jesmo lakše mete, i da će se uvijek ljudi, političari posebno, ali i tako masa tog polusvijeta, lakše na ženu obrušiti. Istim stvarima svjedočimo i kod kolegica u Hrvatskoj i u Srbiji. To je jednostavno ta neka matrica ovdje na Balkanu, ali evo, čini mi se da i svjetski trend postaje takav.

Postoje i dalje ti stakleni plafoni koje mi često ne možemo preći. U novinarstvu i nije toliko toga, ali da se ne lažemo, u mnogim profesijama vi imate naprosto taj stakleni plafon. Ili mi prihvatamo da moramo da budemo i majke i kraljice i domaćice i novinarke i da se *sateremo*.

Meni je davno, na sreću, poslije dvije-tri godine rada, izgorio gulaš. Ja sam sjela u radnoj sobi i pisala, a gulaš je izgorio. Bacila sam i gulaš i

šerpu i sve, i tad sam se zaklela da nikad neću kuhati i pisati. I doista, nakon toga nikada više nisam nijedan ručak skuhala prije nego što sam sve svoje poslove završila. Da li je to bio ručak ili večera, ili ga nije bilo, ali to je neka stvar koju čovjek, žena mora prosto u sebi da prelomi.

Zavisi, naravno, i kakva je obitelj u kojoj živite. Kako se vaš partner prije svega prema vama odnosi. Ako on ne cijeni ono što radite, ako on smatra da žena koja priča o medijima „blebeće", da žena treba da piše, šta ja znam, o haljinama i krpama i da je to njen plafon do kojeg ona može intelektualno da dobaci, e to su problemi. Ali oni su onda strukturalni, onda to nije samo taj neki odnos prema poslu.

POSTOJI JOŠ UVIJEK JEDAN NORMALAN SVIJET

Sjećam se 1998. godine došli su novinari iz *El País* da rade sa mnom intervju. Onda su me pitali gdje se vidim za deset godina. I meni je bilo ono, prvo, vratit ću se u struku. Ako se ne vratim, onda sam rekla, valjda će ovo biti normalna država, ja ću pisati za *Vogue*. Ja bih bila sretna da smo mi tada došli do te faze da, ako već ostanem u novinarstvu, nema ovih mučnih tema, da smo to zapakovali pa da se mogu baviti nečim drugim. Ali ne ide.

Vrlo sam mračna i što se tiče perspektive ove države, u stvari zbog činjenice da toliko ljudi odlazi, da se država ne pomjera s mjesta, a onda ljudi koji ostaju ili ne idu na izbore ili kontinuirano glasaju i izaberu najgore što se izabrati može. A i sama politika je stvarno takva da vi možete glasati za pojedince koji neće ništa promijeniti. Ne mogu. I ne prođu na listama, čak mislim da je vrlo čest slučaj. Mene to tjera da pišem. To je razlog zbog kojeg još uvijek stvarno nisam digla ruke od svega. Ne znam šta bih radila. Ovo je stvarno specifičan poziv.

Ovo je krasan, u suštini krasan poziv, i oni koji ne mogu da ga rade najbolje, najčestitije, najprofesionalnije, neka se manu novinarstva. Na kraju krajeva, iza nas uvijek ostane trag. Bolje je ostati u novinarstvu marginalac i prosječan, ali ostati čistog obraza. I to je ono što je suština. Raditi samo čestito i profesionalno svoj posao i ne dati da vas gaze. Bez obzira koliko je na prvu teško, ne dati da bilo ko vaš obraz prodaje, jer na kraju vaš obraz je u pitanju.

Ja kad podvučem crtu, ja jesam zadovoljna. Meni je novinarstvo otvorilo čitav jedan svijet. Da se nisam počela baviti ovim poslom, ne bih upoznala toliko sjajnih ljudi. Kad kažem ljudi, mislim i na one koji su veliki u nekom svom poslu, ali isto tako na ljude koji žive svoje normalne živote i koji su divni i krasni i plemeniti. To je nagrada. To me obogatilo.

U nekom globalnom smislu, stvarno, ja sam zadovoljna. Puno sam putovala. Na kraju krajeva, da se nisam počela baviti novinarstvom, ja sam kraj rata dočekala potpuno ubijeđena da je sav svijet otišao kvragu. Znate, kvragu. Vi kad živite u jednoj Banjoj Luci, u kojoj smo suprug i ja preživjeli strašne stvari... a onda sam došla u Sarajevo, onako razvaljeno. Još su na svakom ćošku bile one vreće, pisalo je „Pazi, snajper". Onda vidite najednom neke ljude kojima je drago da vas vide. Ljude koji vas zagrle i shvatite da postoji još uvijek jedan normalan svijet.

To je možda moja nagrada od novinarstva.

***

DALILA VOJNIKOVIĆ DUPANOVIĆ

“Koliko god se umoriš na terenu, toliko se na njemu i nahraniš. ”

Dalila Vojniković Dupanović je novinarka koja pokriva Unsko-sanski kanton iz Bihaća i donosi priče o ljudima čiji glas rijetko dopire do televizijskih vijesti. Za gotovo deset godina rada u novinarstvu prošla je kroz štampane i online medije, gotovo sve redakcije kantonalne televizije, od informativne do kulturno-zabavnog programa, a svoj novinarski izraz pronašla je u televizijskom izvještavanju s terena. U dopisničkom poslu pronašla je slobodu da bira teme i radi priče na svoj način. Studio i vođenje dnevnika nikad je nisu naročito privlačili. „*Daj mi čizme, daj mi kakvu dobru obuću i da idem raditi priče*“, kaže u razgovoru.

Najviše voli priče običnih ljudi iz krajiških sela, onih koji rijetko imaju priliku da ih neko sasluša. Za sagovornike se veže i nakon što se kamere ugase, i trudi se da priču prati kroz različite vremenske periode. U izvještavanju ne skriva uvijek ni vlastite emocije, naročito kada govori o ljudskim gubicima i nepravdi. Teme poput ljudskih prava, ratnih zločina i pravde za porodice koje su preživjele ratne gubitke, smatra svojim temama.

Danas, nakon godina traženja svog mjesta u novinarstvu, kaže da joj tek postaje lijepo I da tek počinje raditi. O tome kako je došla do televizije, šta je naučila od ljudi čije priče donosi i zašto joj je teren, uprkos umoru i rizicima, ostao najdraže mjesto za rad, govori u svojoj priči.

MAMA JE IZLUDJELA OD MOJIH PITANJA

Kad vratim svoj život odmalena, a sad to često gledam i kroz svog sina, mislim da sam bila jako znatiželjno dijete. Mama je izludjela od mojih pitanja. Zašto je to tako, zašto je ovako? Nisam se mirila s nekim tipičnim objašnjenjima za dijete mog uzrasta. Ja sam uvijek htjela nešto više.

U školi su mi te neke novinarske sekcije uvijek bile privlačne. Naravno, i tete s televizije su mi bile simpatične, fine, ali nisam ja tada ozbiljno razmišljala o novinarstvu. Mislila sam da bih možda mogla biti advokatica, turistička vodičica ili nešto tako. Deset godina sam trenirala rukomet i nekako je sport bio logičan slijed. Tako sam upisala Fakultet tjelesnog odgoja i sporta - DIF u Bihaću.

Međutim, na prvoj godini fakulteta skontam ja da sam možda i promašila.

Prijatelj me sasvim slučajno nagovorio da se prijavim na radionicu fotonovinarstva koju je organizovala neka organizacija u Sarajevu. Trebalo je poslati svoje tri fotografije. Mi smo u Krajini prije dosta bili zakinuti za sve te organizacije, seminare, edukacije. Nismo često ni znali šta se sve organizuje. I ja se prijavim.

Bio je to prilično detaljan trening fotonovinarstva. Prvo smo radili fotografiju, a onda išli na teren nekoliko dana, putovali u različite dijelove Bosne i Hercegovine i na kraju organizovali izložbu. I ja u biti tada skontam: pa ja bih se bavila novinarstvom! Izgleda da sam baš promašila fakultet. Sport je meni OK, ali možda nekad poslije posla, mislim se.

Odem ja kući i kažem mami: „Ja ću upisati žurnalistiku!" Mama, žena koja me uvijek podržavala, kaže: „Upiši." Da, ali ima jedan problem. To je u Sarajevu. Nema žurnalistike u Bihaću.

Finansijska situacija nam nije bila zavidna. Nakon što je otac nestao u ratu, mama je ostala sama s nas tri. Naravno da nije mogla priuštiti da ja studiram u Sarajevu. Ali prije nego što je ona išta rekla, ja sam joj rekla da ne tražim od nje novac: "Naći ću ja posao i sama sebe finansirati!" *(govori kroz smijeh).*

Sad gleda ona mene onako, kao ludo dijete od osamnaest, devetnaest godina, a ja sva samouvjerena da ja to kao mogu. Malo smo se oko toga natezale, bilo je nesuglasica, ali ona je na kraju popustila.

I bi tako. Našla sam ja sebi posao, pa stan. Tokom cijelog studija sam radila. Svih pet godina, i osnovni i master studij, završila sam u roku. Nisam birala šta ću raditi, bitno mi je bilo da je pošteno zarađeno. Od kuhinje, ugostiteljstva, recepcije, pa do novinarstva. Radila sam sve i svašta. Moje iskustvo sa studijem u Sarajevu je da, ako hoćeš da studiraš i radiš, možeš. Ali moraš se pomiriti s tim da to neće biti posao iz tvojih snova.

„NIKAD OD TEBE NOVINARA"

Na drugoj godini studija dobila sam priliku da radim za jedan medij. Nažalost, pripala mi je crna hronika. Tu se poljuljala sva moja vizija novinarstva i razlozi zbog kojih sam došla u Sarajevo.

Dobro se sjećam jednog od prvih zadataka. Bio je april. Ja sam na sebi imala bijele starke. Došla sam na posao i poslali su me u neko naselje izvan Sarajeva. Nešto je eksplodiralo na KCUS-u, poginuo je radnik. Mene su poslali na dženazu da pitam porodicu kako se osjećaju. I što je najgore, ljudi su meni prilazili i pričali. Osjetiš ti da nešto nije dobro sa tim zadatkom, ali ti si studentica, urednik ti je autoritet, ne znaš ni kako da se pobuniš, samo znaš da ti nije dobro. Moraš donijeti i sliku. I toliko ti je žao moliti ljude da ih uslikaš, a žao ti je i što oni pristaju da se uslikaju. Kiša je padala, sva sam pokisla i poslije toga se prilično ozbiljno razboljela.

Radila sam još nekoliko takvih priča. Onda mi je urednica, nakon neke priče o Djeda Mrazu vezane za crnu hroniku, rekla da novinarstvo nikad neće biti za mene. *„Nikad od tebe novinara."* - raskid ugovora i kraj honorara.

Nakon desetak godina javio mi se kolega iz tog perioda. Vidio je da radim u novinarstvu i prisjetili smo se tih dana. A ja, naravno, nikad

neću biti novinarka za crnu hroniku, ne na način da prilazim porodici onda kad su najranjiviji.

Nisam tada znala gdje ću u novinarstvu pronaći svoje mjesto, ali sam znala da ne želim raditi na taj način.

TO JE MOJ CUP OF TEA

Nastavila sam studij bez obzira na prvo loše iskustvo u struci. Moj put do novinarstva sigurno nije bio pravolinijski. Nakon što sam završila fakultet, život me odveo na nekih pola godine u Dubai, jer dok sam uporedo sa studijem radila u ugostiteljstvu i turizmu, naučila sam ja taj posao. Od običnog radnika, takoreći, napredovala sam do menadžerice u restoranima i hotelima, i to do Dubaija. Ali naprosto nisam sebe vidjela u tom pozivu, niti u tom gradu.

I vratila sam se ja u Bihać, iskreno, ne s ciljem da ostanem, nego da idem dalje. Međutim, tu upoznajem svog današnjeg partnera, nalazim neke svoje ljude i ostajem.

I opet pokušavam da dođem do profesije. Radila sam pripravnički u gradskoj upravi, a onda sam preko *Federalne televizije* pokušala doći do dodatnih edukacija. I došla sam, ali nisu bile nimalo lagane. Bila sam kod Jasminke Šipke; kako je to meni tad bilo važno, položiti taj ispit. Radile smo na tom izbijanju *pjevanja* dok čitam. Mislim da sam pred Jasminkom bila gora nego što sam zapravo bila. Sad se tome smijem, ali nije mi tada bilo tako smiješno. Meni je to bilo jako, jako bitno.

I onda počinje migrantska kriza. Krećem raditi za Federalnu televiziju i shvatam da je to - to. To je moj *cup of tea*.

Prije toga radila sam u printu, na portalu, ali televizija, slika, taj način izvještavanja, meni je to baš sjelo. Mislim da ni u jednoj drugoj formi ne bih uživala kao u televizijskom novinarstvu, u pravljenju priloga. Tu sam se totalno zaljubila.

Ja tada Federalnu televiziju nikad ne bih napustila da su mi u tih godinu i po dana mogli ponuditi neku sigurnost. A ja sam planirala porodicu. Trebala mi je stabilnost i svašta nešto. I tada dobijem ponudu s kantonalne televizije, koju sam prihvatila. Tamo sam provela četiri i po godine i definitivno postala televizijska novinarka.

DA NAPOKON UPALIM SVJETLO U OČIJEVU

Godinu i po, možda i dvije godine, skoro sam se isključivo bavila migrantskom krizom. Pratila sam teške sudbine. Jako je teško izvještavati iz mjesta koje je bilo pogođeno migrantskom krizom na način na koji je Bihać bio pogođen. Pored teških sudbina ljudi koji su prolazili kroz Bihać, bile su tu teorije zavjere, strah sugrađana, stereotipi. Na meni je bilo da čujem i jednu i drugu stranu, da ispratim građanske proteste, ali i da obiđem migrantske kampove. Te su me priče okalile i iznjedrile. Tu sam osjetila teren i osjetila rizik.

Sad, kad pogledam iz ove perspektive, ja sam samu sebe dovodila u sulude situacije, išla po terenu bez neke naročite pripreme. Voljela bih da neko u počecima karijere o tome više razmišlja i ima više podrške. Primjera radi, odlazila sam maltene sama, odnosno snimatelj i ja, u neregistrirane migrantske kampove, jako daleko od grada, gdje ljudima zaista treba pomoć, gdje nema nikoga kome će se obratiti, a samo nas dvoje smo tu, također nesvjesni šta im možemo reći kome da se obrate.

Dok sam izvještavala o migrantskoj krizi, bilo je i prijetećih online komentara. Ne znam sad iz ove perspektive, vjerovatno smo trebali nekako reagovati, i kao redakcija i ja kao novinarka. Slučaj koji pamtim ticao se mog izvještaja o radu općinskih organa u Velikoj Kladuši, odnosno o tome kako ne rade dovoljno na angažmanu oko migrantske krize. Taj tekst ispraćen je stotinama komentara ljudi iz Velike Kladuše, nazivali su me raznim imenima. Iskreno, nije mi bilo ugodno otići tamo na teren nakon toga.

Ali ipak ovdje, u ovom dijelu Bosne i Hercegovine, televizijska ekipa još uvijek ima neki autoritet i poštovanje građana. Bar iz moje uloge, nisam nikad na terenu, oči u oči, doživljavala uvrede koje mogu uporediti s ovim online momentom. A i taj online momenat bio je rijetkost, vrlo specifičan, vezan za kriznu situaciju u kantonu.

S druge strane, pritisci vlasti, udari na medijske slobode, autocenzura, to su problemi koji u ovom dijelu Bosne i Hercegovine prave daleko veći pritisak od samih građana. Direktne intervencije vlasti u to da li ćete ili nećete raditi neku temu, skidanje priloga, kočnice da i ne pokrenete temu.

Jedna od prvih priča koje sam uradila mimo migrantske krize, a koja

mi je bila posebno važna, bila je o Očijevu, povratničkom selu kod Bihaća. I danas pratim tu priču. Ljudi tamo od rata nemaju struju. Žele se vratiti, ali gdje da se vrate? I sad sam ja razmišljala kako bih to ispričala, jer to je televizija. Ako ti pričaš neku priču, a ne prati te slika, ne ispadne to najbolje. Koliko god je bitan novinar, toliko je bitan i snimatelj.

Tako smo kolega i ja otišli navečer u selo koje nema struje. Snimali smo pod svijećama, pokazali kako ne rade ni šalteri, kako ljudima ne rade frižideri, kako hranu moraju voziti nekih sedam kilometara izvan sela da se ne pokvari. Ono što naprave za jelo moraju pojesti isti dan. A jedan od sagovornika bio mi je čovjek koji drži farmu. Zamislite, čovjek ima goveda, drži farmu, a nema struje.

Nakon šest ili sedam godina dobila sam informaciju da se vratilo još povratnika, da su potpisali neku peticiju, da je Elektroprivreda uradila procjenu i da postoji mogućnost da se uključe donatori. Ovog ljeta ponovo sam otišla u Očijevo i uradila priču. I shvatila koliko sam ja napredovala u tih šest godina.

TO JE JEDNA OD PRIČA ZA KOJU SE NADAM DA ĆU JE DO KRAJA SVOJE KARIJERE ISPRATITI S UPALJENIM SVJETLOM. DA ĆU UZ TAJ NEKI POSLJEDNJI PRILOG STAVITI I PRVI I DRUGI, I DA ĆU NAPOKON UPALITI SVJETLO U TOM OČIJEVU. JER MI JE NEŠTO TU STALO. VEZALA SAM SE ZA TAJ KRAJ.

Najviše volim donijeti priču nekog običnog čovjeka iz nekog sela, koji nema apsolutno nikakvu priliku da izađe u javnost, da nešto kaže, da se njegov glas čuje. To je uvijek bila neka moja misija novinarstva, da se bavim upravo tim dopisničkim temama. OK, znam da svoju stranu imaju i Predstavnički dom i Vlada, ali neka mene po ovim ruralnim dijelovima, da donosim priče tih ljudi.

Tu su također i ljudi i teme koje ne puštam, kao ljude iz Ključa, iz

Sane, koji su preživjeli ratne zločine. Kad snimam priče vezane za zločine u Biljanima ili na drugim mjestima, upoznajem ljude i njihove sudbine. Radila sam i s porodicama nestalih, a i sama dolazim iz porodice nestalih. Moj otac i dva strica vodili su se kao nestale osobe jedanaest godina.

Kad god su bili takvi zadaci, koliko god bili lični, ja sam uvijek tražila da idem. Bilo mi je nezamislivo da neko te priče ne ispriča onako kako ih treba ispričati. Znam koja pitanja postaviti ljudima da ih ne uvrijedim, da ih ne povrijedim. Sretala sam ljude koje sam od ranije pozvala, a da do tog momenta uopće nisam bila svjesna gubitaka koje su preživjeli. Pokušavam, kad radim priču, isključiti emocije koliko god je to teško i koliko god me to kasnije satere. Ali ne mogu prepustiti da neko takvu priču uradi ofrlje - samo da je uradi.

Uglavnom, ja kroz ljudske priče volim ispričati problem. Evo, recimo, hoću da ispričam problem nedostatka ljekara u Unsko-sanskom kantonu, na tome radim ovih dana. Ako budem pričala samo o statistici, to neće ostaviti traga. Ali imam djevojku koja već mjesecima čeka operaciju žuči, a iz bolnice je uporno vraćaju jer nemaju dovoljno anesteziologa i operišu samo hitne slučajeve, to je priča kroz koju ljudi mogu razumjeti šta zapravo znači kada nema dovoljno ljekara. Ta djevojka čeka da postane hitni slučaj.

Moje novinarstvo se bavi čovjekom. I drago mi je što danas radim u redakciji koja to prepoznaje i podržava. Nedavno sam izvještavala o tragediji u kojoj su povrijeđena djeca. Bila sam vidno potresena, nisam to ni pokušavala sakriti, niti želim. Iz redakcije su mi rekli da je upravo to moj novinarski adut i da ostanem pri tome. Meni je važno da mogu biti svoja u tom poslu, da ne moram sakrivati emociju kada je ona dio priče. Jer ja se za te ljude vežem, možda to nije dobro, ali ne znam drugačije.

I ne mora to uvijek biti tužna priča. Kad je reprezentacija Bosne i Hercegovine pobijedila, bio je to moj mali izlet u sportsko novinarstvo, pa sam slavila s građanima dok sam izvještavala. I uživala sam u tom prilogu. Čekam naredno Svjetsko!

NIJE OK

Na kantonalnu televiziju prešla sam jer mi je trebala neka sigurnost. Planirala sam porodicu i u tom trenutku mi je to bilo važno. Radila sam u različitim programima, od informativnog do kulturno-zabavnog, okušala se i u vođenju dnevnika, u dokumentarnom, svugdje. Te početne godine su bile OK, tražila sam i ja sebe, a onda sam dobila i dijete.

Kad sam se vratila s porodiljnog, promijenjena je uprava. Došla nova vlast - nova struktura vlasti i u televiziji. Svi su očekivali da se priklonim nekoj strani. A to je sad smiješno, pa ja sam na strani pravde i pravičnosti! Niko nije znao "*koja sam strana"*, karikiram sad, desno ili lijevo. Sin mi je često bio bolestan, dosta sam izostajala i zbog toga sam trpjela jednu vrstu mobinga. Ne direktnog, ali jasno je... Vratim se, recimo, s bolovanja, pa me zatrpaju s četiri od pet drugih smjena u sedmici. Znači, posao od dva do osam, a imaš malo dijete od godinu dana. I ako nešto kažeš, dobiješ – "*Pa svi tako moraju*." Bilo je tu i cjepidlačenja oko priloga. Ja se, naravno pobunim, a onda me isključe iz dnevnika, pa prebacuju u dokumentarni program, uglavnom - iz redakcije u redakciju.

Teško mi je bilo i to što u takvom okruženju nisam imala podršku žena koje su prošle iste periode kao ja i znale su kako mi je. Znala sam plakati na putu do kuće. Bila sam jako ljuta zbog nepravde, jer mobing je uvijek takav, ne možeš ga jasno pojmiti, dokazati, nemaš ništa konkretno, a osjetiš ga do momenta da pucaš. To je taj nevidljivi oblik nasilja prisutan u redakcijama. Znaju novinarke i novinari šta mislim kad to kažem, ali znaju i oni koji ga čine. Upakuju sve u neke normative, normalizuju ga, kao da je sve to OK. Nije OK. Nikome se to ne treba dešavati.

Meni je uvijek stalo da ono što radim izgleda bolje. Ne kažem da neko treba reći hvala, ali ako se trud ne uvažava, a samo se čeka da pogriješiš, to su kolektivi u kojima ja ne plivam. Neko može na to oguglati, ali ja ne mogu. Mene takva vrsta nepravde uvijek boli i izbaci iz takta. I ako ne mogu promijeniti takvo ponašanje, mogu promijeniti okruženje.

U tom periodu dio mojih kolega i kolegica bili su najveća podrška.. Bilo je tu kolega i kolegica koji su jednako kao i ja trpjeli pa smo se nekako podržavali. Izgradile smo neki svoj krug novinarki koje su

jako puno radile i to su radile dobro. Profesionalno smo jednostavno bile jake i tako se donekle sve smirilo. A kad postoje takvi klanovi unutar redakcije, to često brzo i pukne, između sebe se posvađaju.

Bilo mi je teško gledati, pomalo me i nerviralo, da se to dešava osobama godišta moje mame. To je generacija koja kao da je navikla da mora šutjeti i trpjeti. Zašto oni, s toliko iskustva, nešto ne govore? Zašto se ne usprave? Ta nepravda me posebno uznemiravala.

Ja ne znam šta se dešava s tim funkcijama. Od momenta kad odeš od novinara do izvršnog direktora ili do bilo čega drugog, osobe se uglavnom promijene. I ne ponašaju se ni kao izvršni direktori ni kao urednici, nego kao neki policijski inspektori. Ne znam, udari ih ta moć. Bar je tako bilo u to vrijeme, s tim redom urednika po horizontali. I tada je dosta novinara i novinarki, vrlo sposobnih, fantastičnih ljudi, otišlo.

U međuvremenu sam dobila poziv i priliku da pređem u drugi medij, na Federalnu televiziju. Imala sam priliku i da, sad s ovim iskustvom koje sam stekla, razgovaram o uslovima rada. I tako sam sad u novom mediju, ali konstantno komuniciram i radim sa bivšim kolegama i kolegicama. Tu smo, zajedno. To su moja raja. Ima tamo još uvijek sjajnih i stručnih ljudi.

DAJ MI ČIZME

Sve više sam uvjerena da bih opet izabrala novinarstvo. Ne mogu se zamisliti da radim u PR-u i sjedim u nekoj kancelariji. Daj mi čizme, daj mi kakvu dobru obuću i da idem raditi priče. Ja sam se tek dočepala slobode, da ja uređujem, da ja sama biram zadatke, da odlučujem kada ću na teren, šta ću učiti. Meni tek postaje lijepo i ja tek trebam učiti, toliko priča uraditi. Naravno, pati tu moj socijalni život jer puno vremena provedem na poslu. Onda kad dođem kući, uglavnom sam s porodicom, pokušavam balansirati privatni i poslovni život.

Neka mene u dopisništvu. Ono što je meni bitno jeste da je Krajina vidljivija na federalnom nivou. Nadam se da ćemo u budućnosti proširiti tim, da ću imati više vremena za ozbiljnije teme, jer nekad je puno dnevnih zadataka. A ja najviše volim donijeti priču nekog običnog čovjeka iz nekog sela, koji nema apsolutno nikakvu priliku da izađe u javnost ili da nešto kaže, da se njegov glas čuje.

Ja znam kad odem u neko selo, nedavno sam bila u jednom selu kod Ključa, koliko je tim ljudima drago kad im dođeš. Kada dođe televizija, toliko respekta i toliko ljubavi dobiješ od tih ljudi. Ja kad sam krenula, hajde što su mi dali štrudle, ali su čuli da imam sina, pa je i on dobio pletene čarape.

Raditi s takvim ljudima, s našim narodom, koliko god se umoriš na terenu, ti se toliko nahraniš na tom terenu. Onda kad snimaš, kad radiš, želiš toliko dobro da snimiš i uradiš tu priču.

Nekako, hoćeš da uradiš priču što bolje, da što bolje dočaraš ono što su ti ispričali. Ne želiš da ih iznevjeriš, *nikada*.

***

ANISA MAHMUTOVIĆ

**“Mi smo ti ljudi u prvom redu historije,
samo bez stolica.”**

Anisa Mahmutović je samostalna istraživačka novinarka iz Sapne, na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine. Rođena je u ratnim okolnostima, u vremenu kada je preživljavanje bilo neizvjesno. Odrastala je u jednoj od najnerazvijenijih općina u zemlji, sa ograničenim mogućnostima za obrazovanje i izbor zanimanja. Od želje da bude dječiji hirurg, preko mašinske škole, stigla je u novinarstvo. Ne baš najkraćim putem, ali na kraju se pokazalo - svojim. Ovakvo iskustvo prepoznatljivo je u Anisinom novinarskom stilu i odabiru tema u kojima su se mašinstvo i matematika pokazale kao dobra podloga, od analiza budžeta u kojem brzo "*uoči svaku nenormalnu stavku*" i lagano upravlja brojkama, do tema i ljudi "*s ruba*" o kojima želi i nastavlja da piše. Već na početku karijere odlučila je da ona nije „*za režimske stvari*". Da takav izbor u novinarstvu u BiH ima svoju cijenu, uvjerila se mnogo puta, suočavajući se s pritiscima i prijetnjama. Od priznanja za rad, posebno joj je draga nagrada "Nino Ćatić" iz 2021. godine. Neka od iskustava podijelila je kroz ovaj razgovor, uz bilješku da "*dok god postoje ljudi sa kojima se može raditi*", ostaje u novinarstvu.

SLOBODA DA KAŽEM SVE ŠTO MISLIM

Rođena sam 1994. godine. Moji roditelji su živjeli na prostoru Teočaka i Sapne, to je najistočniji dio Bosne i Hercegovine, uz granicu i Drinu. Vrlo mali broj djece je bio na ovom području u tom periodu, a pogotovo se mali broj rađalo. Možete zamisliti - rodite dijete u takvoj situaciji, na takvom mjestu. Teška je to priča. Svi su očekivali da neću preživjeti, vrlo težak porod, transportovali su mater za bolnicu… U Vitinici smo imali kuću, urušenu, ali bila je naša. Tu smo i ostali.

Ja sam uvijek bila specifična za ovu sredinu. Nisam se baš nešto uklapala; vazda sam važila za štrebericu, i dan-danas sam štreberica. Volim detalje, teme koje sadrže pitanja iz matematike, fizike, prava, potpuno raznoliko. Do svoje 31. godine stekla sam nekih 42 ili 43 priznanja i nagrade sa različitih takmičenja, što novinarskih, što obrazovnih, što univerzitetskih.

Upisala sam Mašinsku školu. Nisam to željela, ali u okolnostima u kojima smo tada živjeli, to je bilo ono što mi je bilo dostupno. Ispalo je da ću biti najbolja učenica u razredu. Možda baš iz nekog inata ili da samoj sebi pokažem da to mogu.

Imala sam samo jedan san, a to je da postanem dječiji hirurg, ali nisam položila prijemni ispit na medicini. Za mene to tada bio kraj svijeta. Odlučila sam da neću ništa studirati. A onda sam na nagovor jednog očevog prijatelja, ipak, upisala žurnalistiku. Predam papire, odem na prijemni i položim isprve. I tako sam ja krenula na fakultet.

Moja motivacija je uvijek bila ekonomska situacija. Ja sam potpuno bila svjesna da se ja na tom fakultetu ne mogu zezati, da ne mogu obnoviti godinu. I ja sam učila. Mislim da sam **tada zavoljela to što sam prvi put imala slobodu da kažem sve što mislim, da pričam o problemima ljudi iz ruralnih područja.** Odmah sam počela da piskaram. Meni se to dopalo; ja sam voljela da pišem. I onda sam

tako volontirala po različitim portalima, gdje god bih našla nekoga ko bi mi dao priliku da nešto pišem. Imala sam zanimljiv neki stil i ljudi su počeli da prihvataju, da me prepoznaju. Nisam ja tad razmišljala da to može praviti i neke probleme u životu uopšte.

VOĐA POBUNE

Na četvrtoj godini sam počela aktivno da radim jer mi je trebao novac da završim fakultet. Došla sam u Sapnu da radim na radiju. Iako vrlo teška priča za mene jer se nisam uklapala, to je bila jedna dobra lekcija i iskustvo koje mi je dalo šire vidike.

Tu nastaju problemi moje specifične ličnosti. Ja ne znam da umotavam stvari, da budem poslušna i počinjem polako upadati u probleme. Razmišljam da je do mene.

Prvi sukob s urednicima, pa s direktorima. Bila sam 6 mjeseci na kantonalnoj televiziji u Tuzli. Tu sam bila dobila komentar da sam, kako su rekli - vođa pobune.

Negdje pred Novu godinu, tek su prošli izbori, sjećam se, svi stari urednici otišli na bolovanje, ostavili nas mlade. Moja generacija da ostane sama, pa to je pakao. Ja javni servis doživljavam kao nešto što mora biti odgovorno i transparentno, gdje se ne smije napraviti greška. I šaljem prvi svoj dopis upravi jer smatram da nam treba urednička podrška i da nemamo dovoljno znanja da budemo sami sebi urednici dnevnika. Ja sam tada stvarno mislila da će nama uprava pomoći…

Tada mi je jedan od rukovodilaca rekao: "Ovo ovako funkcionira dvadeset i kusur godina. Ko si ti da nešto mijenjaš?". Dobro sam zapamtila tu rečenicu.

A onda se dogodilo nešto što se pokazalo kao najbolje po mene – nije mi produžen ugovor. U tom trenutku to, naravno, nije bila naročita sreća, nego ozbiljan ekonomski rizik i za mene i za moju porodicu. Danas mi se to čini kao dobra stvar. Otvorilo mi je put prema načinu novinarskog rada i formama u kojima se najbolje osjećam. U kojima sam svoja na svom.

Kada sam prešla u dokumentaristiku radila sam sa urednicom koju

sam i zavoljela. Bila je to prva osoba u novinarstvu koja je mene razumjela. Edina Falić je dobitnica nagrade Srđan Aleksić 2013. godine. Ona je neko ko je svojim znanjem zapravo postao autoritet. Neće ona nikad reći da ja ne mogu nešto da uradim, ali će obrazložiti zašto smatra da to treba drugačije. Pa ćemo voditi diskusiju pola sata i doći ćemo do nekog optimalnog rješenja.

Devet dana prije isteka ugovora odem kod nje da je pitam želi li me u svojoj redakciji, a žena mi kaže: "Pa naravno, kakvo je to pitanje!" Nas dvije smo se jako lijepo slagale. I onda mi tadašnja direktorica da da uradim dokumentarce o svjedocima historije, borci su bili u pitanju, a ja imam devet dana do isteka ugovora. Nemoguće za uradit', ali kontam: "Dobro, Anisa, hajde, strpi se, smislit ćeš nešto."... Ona je meni dogovorila serijal s 33 sagovornika u pet različitih opština, a ja imam devet dana, od toga su dva neradna. Uspjela sam za tri dana, uz pomoć tadašnje svoje urednice. Puno mi je pomogla i producentica koja je u to vrijeme bila baš poštovana u kući. Organizirali smo da sve te ljude snimimo u BKC-u i napravili scenu za serijal. Radiš s onim što imaš. Ja sam sve to uspjela za tri dana. Uspjela sam i da smontiram jednu epizodu. I to je to. Ugovor mi je istekao. Ta direktorica je smijenjena godinu i nešto kasnije, niko od te uprave više nije tu.

Glavno mi je što je tada bilo jasno da nisam ja za te režimske stvari. Možda mi je zbog toga dalje bilo mnogo teže, ali tu sam gdje sam. Nije mi žao što se to dogodilo.

TU GDJE PRIPADAM

Najvažnija moja odluka jeste odlazak s televizije. Da sam se tamo prilagodila, imala bih stabilnu platu. U početku sam prilično dobro kotirala jer su svi mislili da ću biti neko njihovo glasilo. Vjerovatno su smatrali da je vlada tako riješila problem s nekim ko prati javne budžete. Kad mene stavite u jedan takav sistem, ja više ne mogu da pratim budžete, ne mogu da pratim odluke. Ne znam je li prošao mjesec, a ja sam 25. novembra već zaratila s glavnom urednicom. Poslali su me da snimam neku ženu koja ima 102 godine koja mi je rekla nešto u smislu kako smo mi ljudi bez mozgova, jer se ni na šta ne bunimo, sve nam dobro u državi. Lijepo je ona to rekla, i ja sam to pustila kao završnicu priloga. Urednica me napala i tražila da to skinem. Ne znam ni ja što sam se pobunila. Mogla sam uraditi što je tražila i dalje se ništa ne bi desilo. Ali, ja sam se pobunila i rekla ako

to ne može da ide, mene ne potpisujete na prilog.

Kad naiđeš na takvu situaciju, onda ljudi govore da si problematičan.

Poslije svih tih iskustava, dolazim ja na biro, ali se dešava konkurs na jednoj televiziji. Ja još uvijek nepomirena sa činjenicom da ću ja na biro, prijavim se na taj konkurs. Mislila sam da ću proći, kao imam nagrade, i novinarske i obrazovne, imam master. Drugi kandidatništa od toga. Ali, meni su i nagrade bile nula poena. Znači, nijedan bod nisam dobila na nagrade. Evo i sad mi je smiješno dok pričam, ali bukvalno - nula.

Ne znam... Bilo je svega.

Ja se jako dugo nisam doživljavala kao novinarka. Moje prvo okruženje me odmah na startu nije doživljavalo ozbiljno. "Ona tu nešto tamo piše. Pusti ti nju." Mislim da moj novinarski put istinski počinje tek dolaskom u Interview.ba. Do tada sam bila neka koja je samo preživljavala u medijskom svijetu.

Bilo je nas šest koje je urednica odabrala za Interview.ba. Imali smo neku akademiju i družili smo se vikendima nekoliko sedmica.

PRVI PUT SAM SE TADA SRELA SA ISTRAŽIVAČKIM NOVINARSTVOM. I TO JE BILO TO. TU SAM BILA JA. OSJEĆALA SAM SE DA TU PRIPADAM.

Senka *(Op.a. Senka Kurt, glavna i odgovorna urednica portala Interview.ba)* i dan-danas igra veliku ulogu u mom životu. Sve što znam o istraživačkom novinarstvu, sigurno 90% toga, dugujem Senki. Ona se prema nama ponašala i naravno kao i šefica i urednica, ali i kao neko ko nas je posmatrao kao svoju djecu. Bila je izuzetno zaštitnički nastrojena. Ja mislim da je za mladog novinara koji se bavi istraživačkim temama vrlo važno da ima urednika s kojim se osjeća sigurnim.

ISTRAŽIVAČKOM NOVINARSTVU ME PRIVUKLA SLOBODA. NIJE ME NIKO VIŠE OSUĐIVAO ZATO ŠTO SAM PITALA VIŠE.

Kada sam bila u Interview.ba, desilo se da me premijer Tuzlanskog kantona nazvao problematičnom. Ja sam to znala, ali me više nije bilo briga. Ja sam oko sebe imala ljude koji su znali da to što radim je ispravno i da to tako treba.

DA MI JE SAMO DA NEŠTO KAŽEM

O Univerzitetu Kallos sam počela pisati nakon što su zastupnici na sjednici Skupštine TK počeli govoriti o tome kako oni ne ispunjavaju uslove. U inspekcijskim spisima sam našla da su više puta bili kažnjavani zbog neodržavanja nastave, pa sam otišla na adresu da provjerim šta se dešava. Tamo nisam nikoga zatekla. Krenula sam zvati redom profesore i dekana koji mi je govorio da je tu, na predavanju, a ja sam ispred njegovog kabineta. Nigdje nikoga. Nastavila sam da radim na toj priči. Očito je bila uspješna i umjesto da svoj novinarski rad na tome zatvaram i krećem sa novom temom, ja preživljavam i još uvijek sam izložena kontinuiranom uznemiravanju[12].

12 Anisa Mahmutović svjedočila je u maju 2026. godine pred Komisijom za borbu protiv korupcije Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH u svojstvu istraživačke novinarke koja je godinama istraživala nepravilnosti u radu privatnih univerziteta u Bosni i Hercegovini. Nakon svjedočenja uslijedile su javne objave advokata Mirnesa Ajanovića, pravnog zastupnika Evropskog univerziteta Kallos u Tuzli, koje je Udruženje BH novinari ocijenilo kao pokušaj diskreditacije i zastrašivanja novinara. Ajanović je podnio tužbe za klevetu protiv Anise i Udruženja BH novinari. Pored parničnih, Ajanović je podnio i krivične prijave, uključujući i prijavu tužilaštvu u RS-u koja je odbačena zbog nepostojanja osnova za otvaranje istrage.

Fotograf: Esad Mulabegović

Kada su se počeli dešavati ovi pritisci, baš mi je bilo teško. Prvi dan mi je bilo loše - da mi je samo da nešto (!) kažem. Bilo šta. To što sam ja šutila meni je bilo najgore, a policajci su samo govorili da trebam da šutim, da ne govorim nikome ništa.

Moja najveća briga je bila fizička sigurnost i sigurnost moje porodice. Vidjela sam da je Univerzitet odlazi bespovratno u historiju, da će biti zatvoreni. Bila sam svjesna da tamo rade ljudi koji nisu došli u našu zemlju sa čistim namjerama. Policajci su ponekad govorili da pazim ko vozi iza mene, ako me neko prati da ih odmah zovem. I dan-danas imam sve brojeve mobilnih telefona, načelnika kriminalističke policije, komandira lokalne stanice i drugih policajaca. Rekli su mi da ih zovem kad god se osjećam nesigurno. A ako ja njih ne bih pozvala, zvali su oni mene. Svi smo znali koliko je to ozbiljno, a to ni dan-danas nije završilo jer tužilaštvo nije završilo predmet, ali dosta je relaksiranije sad.

Ali to je zato što sam se ja navikla. Kantonalni sud je u predmetu donio konačnu presudu. Zamislite kako sam se osjećala do jula

čekajući tu konačnu presudu, kao da sam ja još nešto skrivila. Imam još krivične prijave, a do sada je samo Tužilaštvo RS-a odgovorilo da nema nikakvog kaznenog dijela. Ovo naše nije odgovorilo ništa.

Taj čovjek me tužio za sve i svašta, uglavnom da sam ja član neke organizirane kriminalne grupe. Imam i dva sudska procesa za klevetu, bukvalno me tužio za saopštenja BH novinara i Evropske federacije novinara. Svaki put kad bih se ja nekomu požalila na njegovo proganjanje, kad bih ga negdje prijavila, tužio me za klevetu.

Nije važno samo da se osjećaš fizički sigurnom, odnosno da ne strahuješ da će te neko napasti na ulici. Bitno je i da ne budeš osuđivana zbog onoga što radiš, da drugi ljudi tvoj rad doživljavaju kao nešto profesionalno i ozbiljno, da tvoj posao on ne bude povod za kažnjavanje u bilo kojem drugom dijelu života.

Ni sada se ne mogu baš osjećati toliko sigurno zato što pratim slučaj maloljetnih djevojčica iz Doma za djecu bez roditeljskog staranja koje su žrtve seksualne eksploatacije. Ti policajci dolaze upravo iz ove sredine, tako da nije to baš ugodno. Ali, ako ništa, imam dobru policijsku stanicu gdje su policajci stvarno super i kolegijalni. A što se tiče pravosuđa, malo bolje da se prilagode našim potrebama, jer oni danas uopće nemaju ni percepciju, ni razumijevanja za naše (*op.a. novinara)* probleme, niti oni znaju što trebaju da rade u tim situacijama.

Sav taj haos, to sam ja. Koliko god to izgledalo nenormalno, ali sav taj haos sam ja. Moj mozak je hiperaktivan i radim po pet stvari u isto vrijeme. I svih pet mi podjednako dobro ide, nijedna neće štekat'. Svjesna sam svih rizika, od toga da sam u Vitinici pa nadalje. Sjedim ovdje u svojoj sobi, a (kroz prozor) gledam u Srbiju. Autom ni 7 minuta do granice. Potpuno sam toga svjesna.

SAPNA JE NAJLJEPŠA I NAJTEŽA U ISTO VRIJEME, ONO BAŠ NEMA SREDINE.

Najljepša, zato što ja sada ovdje imam svoj mir. Ljudi ovdje mene ponekad vide na TV-u, ponekad nešto pročitaju, ali imaju oni svoja posla. Ja ovdje i dalje mogu da budem ista ona Anisa koja je sa roditeljima išla na njivu.

Najteža, zato možda što su prvi pritisci krenuli odavde. Ovdje sam prvi put osjetila kako može biti zeznuto, kako možeš tripiti najgore posljedice u svojoj sredini. To je dolazilo od određenih ljudi na vlastima kojima ja, ovakva kakva sam, nisam odgovarala. Ne odgovaram ni danas, ali su popustili, valjda su vidjeli da ni ja ni moja porodica ne ovisimo o njima.

Volim ja ovaj kraj, ne znam gdje bih se sretnije osjećala. Ja sam, zahvaljujući poslu na radiju, kao voditeljica različitih koncerata i kulturnih događaja, obišla čitavu Evropu**. I nisam ja sretnija u Beču, nego ovdje.** Nije baš da se nisam mrdnula odavde, obišla sam Evropu, vidjela različite gradove, različite sisteme života, ali ovdje je moj mir.

Kreni.ba je platforma o kojoj sam zamišljala da mi bude rezerva ako ostanem bez posla, pa tu postavljam svoje tekstove, ništa previše. Odavde bih radila nešto poput Interview.ba, poput Capitala kog baš volim jer mi daju slobodu, mogu da radim bilo koju temu, samo da imam dokumente. Mogu da idem u rudnik, mogu da idem u željezaru.

Drugo, volim matematiku i volim malo moje mašinstvo, ono moje prvo zanimanje i tu mogu to da iskoristim. Kad sam otišla radi neke priče kod Zorana Stevanovića koji je bio tadašnji direktor Alumine, ja sam više od njega znala o cjevovodima, mašinama i svemu ostalom. Lako pratim privredu i tešku industriju jer imam to predznanje i volim to da radim, baš volim. Volim budžet da radim – meni daj budžet i ja ću ti tu naći svaku nenormalnu stavku.

SLUŠAJ OSJEĆAJ U SEBI

Najdraža nagrada mi je "Nino Ćatić"; baš volim tu nagradu. Nino je imao 26 godina kad je poginuo, a ja sam 26 godina kasnije dobila tu nagradu kada sam i sama imala 26 godina. Pisala sam tekst po priče svoje drugarice čiji je otac je ubijen u Srebrenici. Mi smo ona generacija koja ima drugare koji nemaju roditelje jer su oni ubijeni u genocidu, a naši drugari su odrasli u domu za djecu bez roditeljskog

staranja. Tako da sam ja pisala priču po Anelnom iskustvu. Ona je sad u Njemačkoj u Minhenu.

Ta nagrađivana priča je bila kombinacija te Aneline priče i priče jedne nane koja živi iznad Veljakā. Tada sam napravila svoju prvu profesionalnu grešku koju i dan-danas pamitim. Radila sam na radiju, to su bili moji počeci, i ja sam naišla na tu nanu na mezarju. Nešto je radila i mi se zapričamo; ona nas pozove da idemo kod nje, odmah tu iznad. Ima prelijepu terasu, sada bih je znala nać'. Ja s terase gledam dole na to mezarije, a onda i na pogled, vidiš cijeli Bratunac. Reko', "nano, koga vi imate? S kim ste ovdje?" Kaže ona meni: "Imam dva sina i muža. Eno ih tu, dole."

Zaledila sam se; kud išta pitah. Ušli smo u kuću. Ona nas nije očekivala, a imala je sirnicu, pečeno pile, salatu. U dnevnom boravku i u hodniku, slike. To nisu bili nikakvi momci, to su bila djeca koja su završila tek srednju školu. Pošto ja tada nisam znala da se nosim sa svim tim emocijama, mene je sve pogađalo, ja sam sve to prenosila na papir. I onda sam za tu priču dobila tu nagradu. Imam izuzetno poštovanje prema priči o Srebrenici. Išla sam ove godine i na Marš mira; sjedila sa ljudima koji su preživjeli. Znaju oni da sam iz ovog kraja i da se iskreno zanimam, i ne samo radi novinarske priče.

"Novinarstvo je prvi nacrt historije." Generacija naših roditelja i kolege, bili su ljudi koji su svjedočili agresiji na Bosnu i Hercegovinu i svemu onome što će odrediti živote moje generacije. Mi smo generacija koja svjedoči traumama od događaja kojih se ne sjeća. Mi imamo traume na događaje o kojima nemamo sjećanja, zato što smo odrasli u tranzicionalnom društvu i što se borimo sa posljedicama trauma za koje u suštini i ne znamo kako su nastale. Jako me zanima šta će biti kada Balkan jednog dana izađe iz nacionalizma i radikalizma, kako će to izgledati. Šta će da se desi… I ovo je dio historije, ove naše nacionalne stranke, korupcija, sve to će jednog dana da se uči i da čita, pa je bitno kako ćemo mi to sad prepričati i pisati. Evo baš pod stolom imam knjigu Hamze Bakšića, *"Hamza"*. Sad kad mislim, nema velike razlike u tom periodu i ovom sada, samo su drugi likovi. Mi smo ti "ljudi u prvom redu historije", samo bez stolica.

Bilo je puno odricanja. Novinarstvo traži da budeš baš uporan kao mazga, da se odrekneš skoro svega u životu zarad nekog cilja, da se odrekneš komfora, osuđena na komentarisanja, bilo dobra ili loša. Mnogi sada mene dobro komentarušu, ali znam ja i vrijeme kad nisu

tako pričali. Nadam se da će nas, i to ne samo novinarke, sredina prestati doživljavati kao žene koje su osuđene na kuću, na lijepe, uglađene posliće. Mi možemo da budemo izuzetno jake, hrabre i da radimo svoj posao bolje nego što rade momci. Nema tu rasprave nikakve.

Ako bih davala savjet nekoj mladoj novinarki, to je da prvo mora da razmisli šta želi da bude. Ako misli da su novinarstvo samo žene koje vode dnevnik, to se zeznula. Dva posto ljudi dobije priliku da radi takve stvari u svojoj karijeri, a svi ostali idu na teren i to podrazumijeva kišu, zimu, patike, mnogo pritisaka, besparce i nesigurnosti. Ne samo fizičke i pravne, nego i ekonomske i socijalne nesigurnosti.

Ako, i pored svega toga, osjeti da je njen želudac potpuno miran i da mnogo lijepo spava nakon što nešto napiše i snimi, ako postoji unutrašnja potreba da *to* radi i da radi dobro, onda novinarstvo je za nju. Ako ne postoji unutrašnja potreba, nije novinarstvo za tebe. Znači, ne pokušavaj. A ako zaista želiš da budeš novinarka, onda samo slušaj osjećaj koji imaš u sebi.

Ne znam da li bih da krećem ispočetka, opet izabrala novinarstvo. Zbog nekih stvari bi, zbog drugih ne, ali opet, ne bih se uklopila ni u šta drugo. Radiću ovo dok postoje ljudi s kojima mogu da radim i dok god budem mogla da radim.

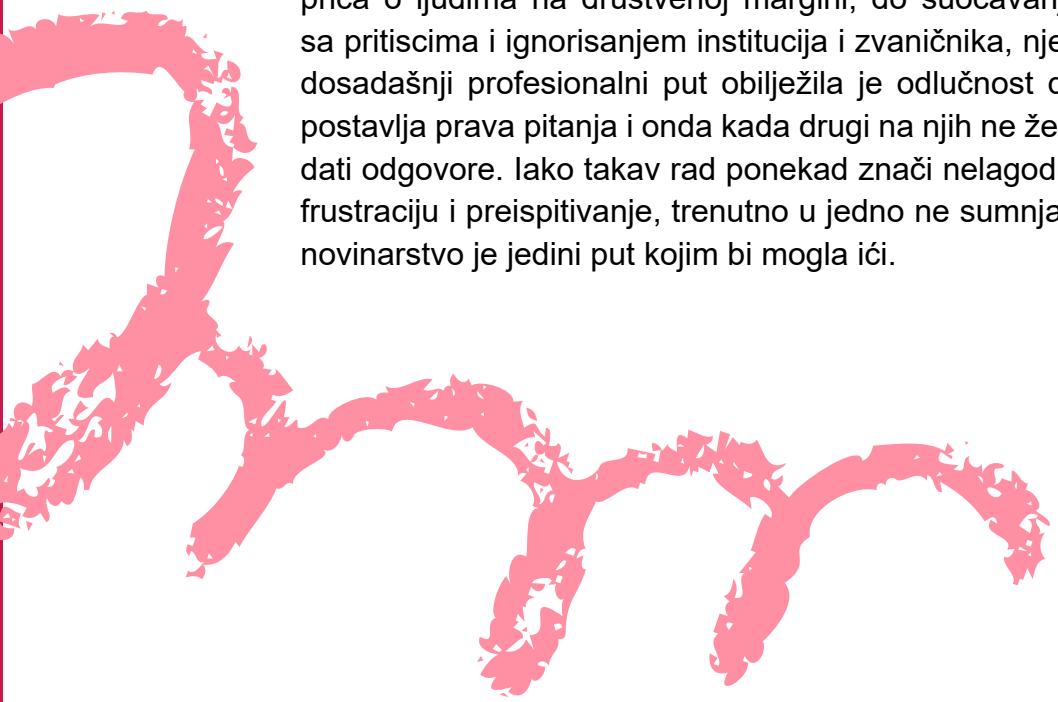
***

NIKOLIJA BJELICA ŠKRIVAN

“Novinarstvo je toliko moćno da se može boriti protiv nepravde”

Nikolija Bjelica Škrivan iz Trebinja oduvijek je znala da želi biti novinarka, još od djetinjstva, kada je počela da prepoznaje nepravdu i podjele. Karijeru je gradila u online medijima, najprije u portalu *Moja Hercegovina*, a potom i kao dopisnica njemačkog medijskog servisa *Deutsche Welle*. Jedna je od osnivačica i urednica trebinjskog portala *Direkt*, "mjesta za teme od javnog interesa", u kojem objavljuje i svoje istraživačke tekstove. Vjeruje da novinarstvo može biti "moćan alat" u borbi protiv nepravde, ali je svjesna i cijene koju takav pristup novinarstvu nosi u maloj sredini. Od prvog susreta sa cenzurom još u studentskim danima, preko priča o ljudima na društvenoj margini, do suočavanja sa pritiscima i ignorisanjem institucija i zvaničnika, njen dosadašnji profesionalni put obilježila je odlučnost da postavlja prava pitanja i onda kada drugi na njih ne žele dati odgovore. Iako takav rad ponekad znači nelagodu, frustraciju i preispitivanje, trenutno u jedno ne sumnja - novinarstvo je jedini put kojim bi mogla ići.

MOŽE SE!

Odkako znam za postojanje zanimanja, znam i to da hoću da budem novinar. Od osnovne škole je tako - i svi su to znali u mom okruženju. Uopšte se nije dovodilo u pitanje to čime ću se baviti. Takav je jednostavno i moj karakter - imam jak otpor prema nepravdi. Već u prvom razredu osnovne škole sam iskusila podjele među djecom na djecu koja dolaze iz *ovih* i djecu iz *onih* porodica. Meni je to već tada jako smetalo; javio mi se osjećaj za pravdu i veliki otpor.

Na kraju srednje škole uopšte nisam razmišljala o tome šta ću upisati, pitanje je samo bilo gdje. Samo sam razmišljala o tome da želim studirati novinarstvo i da se time bavim, bez obzira gdje bi bio taj fakultet. Možda sam u tim godinama trebala razmišljati i o nekim drugim stvarima, a ne samo o odabiru poziva i poslu. Ja sam sve to shvatala jako ozbiljno i htjela sam što prije da završim fakultet i da počnem da radim. Tada sam novinarstvo doživljavala drugačije, mislila da je to poziv gdje vrijeme provodiš na terenu, putuješ, upoznaješ nove dobre ljude, sve znaš, svakog možeš da pitaš šta želiš i svako ti odgovara na pitanja.

Studirala sam u Banjoj Luci. To je bila najpovoljnija opcija koju smo mogli sebi da priuštimo u tom trenutku. Meni je samo bilo bitno da upišem novinarstvo i mislila sam, "ako ja to upišem i završim, sigurno ću se time i baviti".

Bio je to poprilično težak period za moju porodicu i moglo se desiti da uopšte ne odem na fakultet radi finansija. I desi se jedna, paradoksalno, za mene dobra stvar. Tada je u Evropi bila epidemija svinjske gripe, a mi smo dugo prije toga počeli skupljati novac za ekskurziju. I kako niko nije otišao na ekskurziju radi gripe, ja sam u tom trenutku imala taj novac koji sam mogla da iskoristim za početak studija. Roditeljima sam rekla, "ja idem". Oni meni "pa gdje ćeš ić', kako ćeš, ne možeš"

i ja njima kažem "ja idem pa ćemo vidjeti. Nešto će se desiti." I tako je i bilo. Dobila sam stipendiju ministarstva, dom, imala pomoć od ujaka, tetke, roditelja… Mama danas nije živa…

Fakultet je bio fokusiran na teorijski aspekt posla, veoma malo su nas pripremali za ono što nas čeka u redakciji. Imali smo, međutim, divnog asistenta, Đorđa Tomića, jedna baš posebna osoba koja nam se posvetila i koji se bavio suštinom. Sa mnom na fakultetu je bio i Borislav Vukojević, sada profesor na tom istom fakultetu, koji je nama u našoj maloj grupi bio i moralni i profesionalni kompas i autoritet. Njegova principijelnost mi je pomogla da istrajem u nekim izazovnim momentima.

Na fakultetu su bile su dvije studenske organizacije, a jedna od njih je imala svoj časopis. Jedna prijatelj koji je tamo radio mi se obratio da se pridružim, trebao im je neko ko će sređivati i uređivati sadržaj. Ja sam naravno prihvatila i pisala tu neko vrijeme. On je dobio novac od Ministarstva prosvjete i kulture i svi su očekivali da ćemo pisati samo nešto lijepo o ministarstvu, da ćemo im podilaziti. A mi u tom periodu u domu nismo imali internet, pa sam ja iskoristila dolazak ministra da ga pitam za to. Pokušavali su neki tada da mi objasne da nam ministar daje novac za časopis i da ne mogu tako da nastupam. Napisala sam još jedan tekst koji se bavio studentskim pitanjima prenosa bodova, a godinama kasnije saznala kako je kolega koji je bio u redakciji s nama bacao i sakrivao te časopise koje je trebao podijeliti, jer je smatrao da bi zbog toga mogli ostati bez finansijske podrške ministarstva. *Haha*, trebali smo valjda da pišemo o cvijeću, ali smo se bavili studenskim temama koje nisu uvijek baš odgovarale onome koji nam je finansirao tu novinu.

Te 2011-te, kada je Vanja Stokić pokretala e-Trafiku*,* osnivao se novi časopis u kojem sam ja trebala da objavim tekst. Međutim, kad sam taj tekst poslala urednici, ona je odlučila da ga izbaci. Bila sam u potpunosti cenzurisana, a kad sam postavila pitanje šta je problem, rekoše mi "ostavićemo ga za neke druge brojeve". (Na kraju se ispostavilo da je problem u tome što sam pisala o nekoj suparničkoj organizaciji.) Moj tekst naravno nikad nije objavljen, a urednica je dala obrazloženje da se ne uklapa jer "nije u skladu sa politikom Zorana Đinđića".

I baš je Vanja u e-Trafici objavila tekst o cenzuri u studentskim novinama. To je bio moj prvi dodir sa cenzurom i važno mi je da sam

ja to prepoznala, Vanji ispričala i javno istupila[13].

NOVINARSTVOM PROTIV NEPRAVDE

Znala sam da moram da počnem da radim čim završim studij, nije važno bilo ni gdje ni kako. Još tokom studiranja slala sam mejlove redakcijama ovdje u Hercegovini, bila sam pomalo i naporna, molila sam ih samo da dođem da gledam kako rade, čime se bave. Nisam tražila nikakav novac, već samo da budem tu i da osjetim novinarski život. Niko mi nije odgovorio.

Jednog ljeta dobila sam priliku da ovdje u Hercegovini provedem vrijeme u jednoj lokalnoj televiziji koja je u tom trenutku bila u potpunom rasulu, pa su me pustili da dođem i da posmatram. Provela sam kod njih mjesec dana, a na samom kraju desilo se da jedna njihova novinarka nije bila u prilici da napravi neki prilog i ja sam ga preuzela. Nije to bila neka posebno važna priča, ali meni je bila značajna. Tek tad su shvatili da ja imam to nešto što je potrebno za ovaj posao.

Taj osjećaj da sam novinarka se godinama mijenjao.

JA SAM UVIJEK MISLILA DA JE NOVINARSTVO TOLIKO MOĆNO DA SE NJIME MOŽE BORITI PROTIV NEPRAVDE I SVIH DRUŠTVENIH PROBLEMA. I UPRAVO TO SADA MI RADIMO.

To je dio mog karaktera, moj način djelovanja i nešto što je najviše uticalo na moj odnos prema novinarstvu.

13 Portal eTrafika je 2. novembra 2011. godine objavio tekst „Cenzura studentskog teksta zbog Đinđića!" u kojem se govori o uklanjanju članka tada studentkinje novinarstva Nikolije Bjelice iz studentskih novina „Studentska republika". Bjelica je navela da je bila iznenađena odlukom o uklanjanju teksta, jer je pisala o temi koju joj je dodijelilo uredništvo, bez iznošenja ličnih stavova, a jedino objašnjenje koje je dobila bilo je da se tekst „ne uklapa u politiku Zorana Đinđića".

Fotograf: Mladen Topić/Istina.media

Kada sam počela raditi u 'Mojoj Hercegovini', s nekoliko kolegica bavila sam se temama koje tada nije pratio nijedan medij ovdje, pa ni javni servis. Tada sam shvatila koliko je, u stvari, novinarstvo moćno. Počela sam da pišem priče o osobama sa invaliditetom, o ljudima koji su cijeli svoj život proveli na margini. Kada sam vidjela šta im to znači, koliko su bili srećni, kako su se po prvi put osjetili dijelom neke priče i šta smo tim pričama uradili za njih, shvatila sam svu snagu ovog poziva. To je možda najviše oblikovalo moj odnos prema novinarstvu.

Pokrenule smo hrpu važnih pitanja i tema, Jelena Denda Borjan, Milanka Kovačević i ja. Jelena i ja smo bile pune elana poslije fakulteta, a Milanka je već imala dosta iskustva. **Lijepo je sve počelo, otvarale smo neke nove teme za koje su drugi smatrali da im uopšte nije mjesto u javnom prostoru.** Nakon što smo objavile jednu, drugu, pa treću priču, uslijedile su i reakcije, a poslije toga i neslaganja u redakciji. Nas tri smo u jednom zajedničkom nastupu odlučile postaviti neke granice i krenuti u vlastitu novinarsku priču. Krenule smo sa Direktom 2018. godine. Htjele smo da to bude naša

priča i da njome same upravljamo. Imali smo slične poglede i na život i na novinarstvo. Jasno je da nekada pogriješimo. Kada smo same donijele odluku, naći ćemo i način da ispravimo grešku. A kad morate da ispravljate tuđe greške i odluke, onda je malo teže.

Kada si novinarka u maloj sredini, naići ćeš na mnogo ljudi koji ne gledaju blagonaklono na ono što radiš. Takve ljude možete naći čak i u svom bliskom okruženju. Kad se odlučite za novinarstvo koje nije produžena ruka vlasti, već ono koje se kritički bilježi stvarnosti, morate se truditi duplo više od ostalih, a vaša svaka riječ i postupak su su pod lupom.

NEMAM JA NIKOG DRUGOG DA ME ZAŠTITI OVDJE, DA STANE IZA MENE KADA SU IZAZOVNE SITUACIJE. SAMA ODGOVARAM ZA SEBE, ZA SVOJE POSTUPKE I PONAŠANJE.

S druge strane tu su ljudi koji vas prate i poštuju vaše zalaganje, koji od vas očekuje da kažete ono što oni nisu u prilici. Zato je ovaj posao istovremeno i jako lijep. Volim ovo što jesam i mislim da se dobro slaže sa mojim temperamentom.

Ovaj koncept novinarstva je jedini put kojim bih ja mogla ići. Ne doživljavam ga samo kao posao, već način na koji živim. Opet se vraćam na taj poriv i osjećaj za pravdu. Šetaš gradom i vidiš nešto za šta misliš da nije u redu, naprosto to primijetiš i onda nađeš način da to uklopiš u svoj posao.

'MOGLO BI BITI PROBLEMA'

Radili smo priču o jednom povratniku kojem su konstantno uništavali imovinu, nisu mu dozvolili miran povratak. Čovjek je u jednom momentu ostao bez sredstava da to popravlja. Mi smo pisale priču i onda su se ljudi organizovali, pomogli mu, dio toga riješili. Kada smo počele da radimo takve priče, napravile naš portal, dobile potpunu slobodu, kada su nam se počeli ljudi javljati, *onda* sam zaista počela

da doživljavam novinarstvo kao važan mehanizam kojim se može napraviti promjena. Pomoći čovjeku koji je na margini, koji je ugrožen, koji je bespomoćan, koji više ne zna kome da se obrati... Ovo je moj doprinos i društvu i zajednici i ljudima oko mene.

Mnogo je bilo priča koje smo objavile na Direktu u ovih osam godina, a bilo je u mnogo navrata reakcija nakon naših priča. Ako se i ne desi neka konkretna promjena, primjećujemo da nadležni na naše objave reaguju tako što se praktično sami ugoste u njima bliskim medijima i ispričaju šta žele, bez straha da će im neko postaviti dodatno neugodno pitanje.

Direkt ne prati sve dnevne događaje, pa kada i dođemo na javni događaj, jasno je da smo došle nešto da pitamo. Nekada ni kolegama to nije drago jer jednostavno žele da što prije završe posao. Dešava se i da se sagovornici naljute, pa onda odbiju da odgovore na moje pitanje ili postanu jako neprijatni. Kad dođemo negdje, kad me vide sa rokovnikom u koji zapisujem pitanja, kolege znaju da bi moglo "biti problema". **Zbog toga ih najčešće i pustim da prvo oni postave pitanje, pa onda pitam ja. Oni mogu da dobiju izjavu od koga god žele. Ja ne mogu. Na moja pitanja nadležni uglavnom ne odgovaraju. Da bih imala bilo šta za svoju priču, moram da tražim sagovornike na javnim događajima.**

Imala sam različitih neprijatnih iskustava, ali imam tu sreću da ih uglavnom brzo zaboravim.

Šetam gradom, a neko mi dobacuje iz auta ili me pita gdje mi je neki opozicioni političar sa kojim nemam nikakve veze. U pravilu, sve one koji pišu kritički o vlastima smatraju bliskim opozicionirima.

Dešavalo se da mi ljudi o kojim pišem suptilno sugerišu da ne objavim priču. Upozoravaju me na svoj pravni tim, mašineriju, a ja sam s druge strane sama. Prirodno je da to djeluje na čovjeka, ali zbog toga nismo nikada neku priču povukle ili izmijenile.

Bilo je situacija u kojima su sagovornici prešli granice pristojnosti. Prošle godine, recimo, kolega iz jednog drugog medija i ja smo bili napadnuti na sastanku mještana sela Bijela Rudina sa vlastima i potencijalnim investitorom koji je imao planove za gradnju u blizini njihovih kuća. Investitor nije htio da mi odgovori na pitanje, prijetio je da će mi razbiti telefon, a opštinsko obezbjeđenje mi je uputilo

gnusne, seksističke uvrede. I pored takvih komentara, nisam se osjećala nesigurno. Naprije sam bila bijesna i frustrirana što ne mogu da pronađem pravi način na koji mogu odgovoriti na to. To me najviše uznemirava.

Najprije sam mislila da i nije hrabrost kada radiš svoj posao, ali kada se nađete u situaciji da ljude imenom i prezimenom, dok ih gledate u oči, pozivate na odgovornost ili tražite neko objašnjenje od njih, ipak nije uvijek ugodno. Nekada si uplašen il' nestrpljiv, nekada nisi u raspoloženju da se raspravljaš, ali ipak postaviš to pitanje. To možda jeste na neki način hrabrost.

Posebno zna biti neugodno kada funkcioneri prenesu svoje frustracije na vas. Milorad Dodik je svojevremeno jako želio da se, kako je rekao, svađa sa mnom zbog nekog pristupnog puta za novu bolnicu u Trebinju, iako ja njega uopšte nisam ništa pitala. Izjavu sam tražila od gradonačelnika, ali je on stao ispred njega i rekao nešto u smislu "E, sad ja želim da se svađam sa tobom." Desetak drugih muškaraca oko njega samo su samo posmatrali taj prizor, bez da ga je iko pokušao upristojiti.

U novinarstvu, to što sam žena ne predstavlja mi ni prednost, ali ni nedostatak. Ali drugi ljudi na to znaju ponekad gledati drugačije pa vas, recimo, s nepovjerenjem gledaju ako radite neku temu koju ne smatraju "*ženskom"*.

Čini mi se da me nekada vide kao ženu koja je došla da se svađa sa starijim čovjekom, sa muškarcem. Ne vide oni ispred sebe novinarku koja postavlja pitanje sagovorniku. Ja moram graditi svoj profesionalni put, a to znači da tom čovjeku trebam postaviti neko pitanje.

Mladim ženama koje bi da se bave ovim poslom bih poručila da ne dopuste da neko drugi upravlja njihovim pričama, da ih ubjeđuje u to kako treba interpretirati činjenice. U nekim trenucima, moraju znati napraviti otpor i otklon.

DISONANTNI TONOVI

Najponosnija sam na to što je Direkt za sve ove godine pokazao prstom u veliki broj ljudi koji su kršili zakon, zluopotrebljavali svoje pozicije, koristili privilegije, a istovremeno druge diskriminisali. Imenovali smo ih u svim našim pričama. Vrlo ponosno to ističem, jer su ti ljudi odgovorni za neke procese, propuste, nepravilnosti. Kada institucije počnu da rade, nadam se da će to i cijeniti.

Za mene bi bilo najvažnije da mogu svoj posao normalno da radim, bez opstrukcija kojih je do sada bilo. Da se ljudi koje nešto pitam ophode prema meni kao i prema svakom onom novinaru koji mu postavi pitanje o tome "je li danas lijep i slučajan dan". **Voljela bih da me ljudi prestanu doživljavati remetilačkim faktorom i neprijateljem, da shvate da sam ja novinarka, da je moj posao da pitam, a da je moj zadatak da propitujem i da dođem do istine.** Mislim da bi mi to značilo da se osjećam ugodno dok radim novinarski posao.

Povezanost sa kolegama u drugim redakcijama mi je veoma važna. Direkt je u Hercegovini usamljen primjer lokalnog medija koji se na ovaj način bavi novinarstvom. Zato takve ljude tražim izvan svoje zajednice, u redakcijama sličnim našima. **Kada ste dugo izloženi ovako malim, rigidnim sredinama koje ne dozvoljavaju disonantne tonove, ljudski je da u nekom trenutku pokleknete, da posumnjate u sebe,** da pomislite da ipak to što radite možda i nije to baš tako dobro da bi možda trebalo da smo malo drugačiji. **Upravo tada kolegice i kolege iz drugih, sličnih redakcija služe da nas podsjete da smo na pravom putu i da je neko uz nas.** Kada smo se suočavale sa napadima, prvo su reagovali kolege koje nisu odavde, iz Sarajeva, Banje Luke...

Ja ne znam čime bih se mogla baviti, a da to ne podrazumijeva novinarstvo.

Mene je ovaj posao napravio takvom da dobro pazim kako ću nešto reći i u privatnom životu. Ja sada ako pogledam na sat i vidim da je 9 i 54, ne mogu reći da je 5 do 10 jer to onda nije tačno i precizno. Mora sve biti dokazivo. Od kako se bavim novinarstvom, to sam prenijela i na privatni život i ne volim da pričam o stvarima za koje nisam 100% sigurna. Oprezna sam i u privatnom životu kao da pišem novinarsku priču.

Mislim da ne bih ništa promijenila. Čime god se bavila, ja bih opet imala taj novinarski pristup i potrebu da utičem na promjenu. Vjerovatno bih našla način da govorim o tome šta ne valja i zašto ne valja, uprla prstom u odgovorne…

Ja se često pitam da li se nama posrećilo sa *Direktom*, ali zaboravljam koliko toga smo mi radile, i radile, i - uradile.

****

O AUTORICAMA

O AUTORICAMA

Selma Zulić Šiljak, istraživačica i voditeljica projekata u Mediacentru Sarajevo, na nove projekte se da lako nagovoriti, naročito kad je u pitanju kreativan posao. Ako se još sve radi u pet do dvanaest, taman. Dolazi iz svijeta komparativne književnosti, bibliotekarstva, a potom i ljudskih prava. Priliku da spoji ove dvije ljubavi pronašla je u Mediacentru, gdje je, između ostalog, uredila knjige Hamza i Novinarstvo kao prvi nacrt historije. Još uvijek uči kako napisati kratku rečenicu i žali za svakim izbačenim pridjevom. Kada neko dovede u pitanje prava za koja su se žene teško izborile, ima spreman i jedan sasvim kratak odgovor: E nećemo tako! Namjerava istrajati koliko god bude trebalo, a tu odlučnost vidi i kao nagradu i teret krajiškog dijela svog identiteta.

Bojana Mrkić, medijska stručnjakinja koja se ponekad ovako podsjeti da je i završila književnost, značajan dio svoje karijere posvetila je razvoju medija. Znajući da će zbog ovog istraživanja vjerovatno nastradati neki dio njenog života, svjesno je gurnula Selmu i sebe u ovaj poduhvat, ohrabrujući mlađu kolegicu pretrpanog rasporeda riječima: „Moraš *ti* to, možeš ti to". Svoj profesionalni put započela je prije skoro trideset godina kao polaznica BBC-jeve škole novinarstva u organizaciji Mediacentra Sarajevo. Danas tu i radi sa ljudima koji joj daju razloga često da upotrijebi uzrečice „Top!" i „Sjajno!" Odgojila ju je hrabra žena iz nekih rigidnijih vremena koja ju je naučila da je za ženu najvažnija sloboda i da žene mogu sve. Danas, u srednjim godinama, nastavlja da uči, ovaj put od kćerke i poćerke koje znaju da žene mogu sve, ali i da *ne moraju*.

***